

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra slavistiky

Využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka

Diplomová práce

Autor: Bc. Romana Ludvíková
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy – ruský jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – anglický jazyk a literatura
Vedoucí práce: Mgr. Petr Kotyza

Hradec Králové

2015

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Romana Ludvíková
Studium: P13194
Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy - ruský jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura

Název diplomové práce: **Využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka**

Název diplomové práce AJ: Use of Folk Literature in Russian Language Lessons

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce zkoumá otázky využití žánrů ústní lidové slovesnosti (ÚLS) ve výuce ruštiny, zejména při osvojování fonetické stránky jazyka, osvojování lexiky, rozvíjení paměti, zvyšování motivace a při seznamování s kulturními specifiky Ruska. Informuje o tom, jaké místo zaujímá lidová slovesnost v dosavadních učebnicích ruštiny a jakým metodickým postupům se věnuje odborná literatura. Cílem práce je podat charakteristiku metodických postupů využití ÚLS a prokázat využitelnost žánrů ÚLS ve výuce. Součástí práce jsou pracovní metodické listy, zaměřené na rozvoj komplexních řečových dovedností.

Anotace:

Práce zkoumá otázky využití žánrů ústní lidové slovesnosti (ÚLS) ve výuce ruštiny, zejména při osvojování fonetické stránky jazyka, osvojování lexiky, rozvíjení paměti, zvyšování motivace a při seznamování s kulturními specifiky Ruska. Informuje o tom, jaké místo zaujímá lidová slovesnost v dosavadních učebnicích ruštiny a jakým metodickým postupům se věnuje odborná literatura. Cílem práce je podat charakteristiku metodických postupů využití ÚLS a prokázat využitelnost žánrů ÚLS ve výuce. Součástí práce jsou pracovní metodické listy, zaměřené na rozvoj komplexních řečových dovedností.

Garantující pracoviště: Katedra slavistiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Kotyza

Oponent: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 10.3.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 6. 2015

Anotace

LUDVÍKOVÁ, Romana. *Využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 88 s. Diplomová práce.

Diplomová práce zkoumá otázky využití žánrů ústní lidové slovesnosti ve výuce ruštiny, zejména při osvojování fonetické stránky jazyka, osvojování lexiky, rozvíjení paměti, zvyšování motivace a při seznamování s kulturními specifiky Ruska. Teoretická část je věnována charakteristice tradičních žánrů ústní lidové slovesnosti z hlediska jejich významu pro výuku ruského jazyka a popisu metodických postupů užití vybraných útvarů ústní lidové slovesnosti ve vyučování ruštině. Diplomová práce rovněž zkoumá výskyt a funkci žánrů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka pomocí metody obsahové analýzy. Cílem práce je podat charakteristiku metodických postupů využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka prostřednictvím metody analýzy odborné literatury a následné syntézy zjištěných poznatků, a také zjistit, jaké žánry ústní lidové slovesnosti jsou začleněny v současných učebnicích ruského jazyka a jakou funkci v těchto publikacích plní. Součástí práce jsou návrhy aktivit pro práci s útvary ústní lidové slovesnosti ve výuce ruštiny ve formě pracovních a metodických listů, které jsou vytvořeny na základě odborných metodických doporučení.

Klíčová slova: folklór, ústní lidová slovesnost, didaktika ruského jazyka

Annotation

LUDVÍKOVÁ, Romana. *Use of Folk Literature in Russian Language Lessons*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. 88 pp. Diploma Thesis.

Diploma thesis deals with the question of use of folk literature in Russian language teaching, especially in learning the phonetic aspects of language, learning the vocabulary, developing memory, increasing motivation and familiarizing with cultural peculiarities of the Russian Federation. The theoretical part focuses on the characteristics of traditional genres of oral literature in terms of their importance to the teaching of the Russian language and description of methodological use of selected genres of folk literature in the Russian language teaching. The thesis also explores the presence and function of folk literature in contemporary Russian language textbooks by using content analysis. The aim of the thesis is to characterize methodological use of folk literature in the Russian language lessons through the analysis of literature and subsequent synthesis of findings and also to determine what genres of folk literature are included in current textbooks of Russian language and what function it serves in these publications. The work also contains worksheets of the folk literature created on the basis of methodological recommendations.

Keywords: folklore, folk literature, Russian language teaching methodology

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Petru Kotyzovi za odborné vedení diplomové práce a jeho cenné rady. Děkuji také své rodině za veškerou podporu, kterou mi během psaní práce poskytovala.

Obsah

Úvod	9
1 Ústní lidová slovesnost ve výuce ruského jazyka	11
1.1 Vymezení pojmu ústní lidová slovesnost.....	11
1.2 Využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka	11
2 Lidové písně ve výuce ruského jazyka	14
2.1 Charakteristika písně.....	14
2.2 Význam písní ve výuce ruského jazyka	14
2.3 Metodika využití písní ve výuce ruského jazyka	16
2.3.1 Dramatizace lidových písní.....	19
3 Pohádky ve výuce ruského jazyka.....	21
3.1 Charakteristika pohádky.....	21
3.2 Význam pohádek ve výuce ruského jazyka	22
3.3 Metodika využití pohádek ve výuce ruského jazyka	24
3.3.1 Dramatizace pohádek	26
4 Přísloví ve výuce ruského jazyka.....	30
4.1 Charakteristika přísloví	30
4.2 Význam přísloví ve výuce ruského jazyka.....	31
4.3 Metodika využití přísloví ve výuce ruského jazyka	32
5 Řídky ve výuce ruského jazyka	35
5.1 Charakteristika řídky	35
5.2 Význam řídky ve výuce ruského jazyka.....	36
5.3 Metodika využití řídky ve výuce ruského jazyka	37
5.4 Hádanky a rozpočítadla.....	39
6 ÚLS v současných učebnicích ruského jazyka	40
6.1 Cíl šetření	40
6.2 Výzkumný problém.....	40

6.3	Metody empirického šetření.....	42
6.4	Výsledky empirického šetření.....	42
6.4.1	Je ústní lidová slovesnost zahrnuta v současných učebnicích ruského jazyka?	43
6.4.2	Jaké útvary ústní lidové slovesnosti se vyskytují v současných učebnicích ruského jazyka? Jaká je frekvence výskytu jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti?	43
6.4.3	Jaká je funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka?	53
6.5	Analyzované učebnice	63
6.5.1	Učebnice <i>Klass!</i>	63
6.5.2	Učebnice <i>Pojechali</i>	64
6.5.3	Učebnice <i>Raduga po-novomu</i>	65
6.5.4	Učebnice <i>Vremena</i>	66
6.5.5	Učebnice <i>současné ruštiny</i>	67
7	Návrhy aktivit pro práci s ÚLS ve výuce ruského jazyka.....	68
7.1	Pracovní list 1.....	69
7.2	Pracovní list 2.....	71
7.3	Pracovní list 3.....	73
7.4	Pracovní list 4.....	75
7.5	Metodický list 1	76
7.6	Metodický list 2	77
7.7	Metodický list 3	79
7.8	Metodický list 4	80
	Závěr	81
	Seznam použitých zdrojů	83
	Seznam tabulek	88

Úvod

Jazykové vzdělávání je nepostradatelnou součástí aktuálních vzdělávacích programů základních a středních škol. Znalost minimálně jednoho cizího jazyka je v současné multikulturní a multilingvální společnosti téměř nezbytností. Výuce cizího jazyka je proto věnována značná pozornost a je na ni kladen velký důraz již od počátku základního vzdělávání, případně ještě dříve v rámci preprimární edukace.

Osvojování cizího jazyka je dlouhodobý a složitý proces, během kterého se žáci učí ovládat cizí jazyk z hlediska fonetického, lexikologického, morfologického a syntaktického. Avšak znalost cizího jazyka pouze na úrovni výše zmíněných lingvistických disciplín je nedostačující. Žáky je třeba obeznámit rovněž s kulturními specifiky, reáliemi a historií nositelů daného jazyka, a tím u nich vytvářet a rozvíjet sociokulturní kompetenci a interkulturní způsobilost, které jsou nezbytnou složkou hlavního cíle vyučování cizích jazyků.

Diplomová práce se zabývá problematikou metodického využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka. Teoretická část práce je uvedena charakteristikou ústní lidové slovesnosti se zaměřením na její přínos pro vyučování ruskému jazyku. Většina teoretické části diplomové práce pojednává o vybraných žánrech ústní lidové slovesnosti, konkrétně o lidové písni, pohádce, přísloví a říkance, jejich obecné charakteristice, významu jednotlivých žánrů pro výuku ruského jazyka a metodických postupech užití těchto žánrů ve vyučovacích hodinách ruského jazyka. Součástí diplomové práce je výzkumné šetření, které zkoumá výskyt žánrů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka. Práce je doplněna o návrhy aktivit pro práci s útvary ústní lidové slovesnosti ve výuce ruštiny ve formě pracovních metodických listů, které jsou vytvořeny na základě metodických doporučení v odborné literatuře.

Cílem teoretické části je podat charakteristiku metodických postupů využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka. Stanoveného cíle teoretické části bylo dosaženo prostřednictvím vhodně zvolených metod. Samotnému zpracování diplomové práce předcházelo vyhledávání a zjišťování dostupnosti publikací odborné literatury využitelných pro vybranou problematiku práce. Všechny

zdroje vyhovující tematice práce byly podrobeny analýze a následné selekci pro podrobné zpracování teoretických předpokladů práce. Zdroje, které se často zabývají užitím ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského nebo cizího jazyka, a tudíž odpovídají předmětu teoretické části diplomové práce, jsou odborné články v metodických časopisech. Většinu využitých zdrojů tvoří odborné články převážně z ruských, případně anglických nebo českých metodických časopisů. V práci je také užito didaktických publikací českých, ruských i dalších autorů.

Výzkumné šetření zkoumá začlenění ústní lidové slovesnosti do obsahu učiva současných učebnic ruského jazyka, a jeho hlavním cílem je zjistit, jaké žánry ústní lidové slovesnosti jsou začleněny v současných učebnicích ruského jazyka, jaká je frekvence užití jednotlivých žánrů a jakou funkci v těchto publikacích žánry plní. Stěžejní metodou empirického šetření je metoda kvantitativní obsahové analýzy textu učebnic, pomocí které jsou všechny útvary ústní lidové slovesnosti vyhledány ve vybraných učebnicích, následně zaznamenány a kvantifikovány.

Vlastnímu zahájení výzkumné sondy prostřednictvím metody obsahové analýzy předcházelo určení výběrového souboru učebnic, do kterého byly zahrnuty první díly učebnic ruského jazyka pro střední školy, víceletá gymnázia a základní školy. Využití pouze prvních dílů učebnic vychází z nutnosti zachování objektivity při nesourodosti jednotlivých učebních souborů například z hlediska počtu dílů učebnic každého souboru.

Výsledky zkoumání vybraného souboru současných učebnic ruského jazyka z hlediska užití ústní lidové slovesnosti jsou shrnuty do přehledných tabulek. Každé z vybraných učebnic je věnována identická tabulka, která obsahuje zjištěné poznatky. Výběr konkrétních žánrů pro interpretaci empirického zkoumání vychází z analýzy učebnic, v tabulkách jsou tedy zahrnuty všechny žánry ústní lidové slovesnosti, které se v jedné nebo více učebnicích vyskytují. Tabulky jsou dále doplněny komentářem k dílčím výsledkům sondy. Empirické šetření je nakonec obohaceno souhrnnými tabulkami, které informují o žánrech ústní lidové slovesnosti, jejich frekvenci výskytu a funkci ve vybraném souboru učebnic.

1 Ústní lidová slovesnost ve výuce ruského jazyka

1.1 Vymezení pojmu ústní lidová slovesnost

Pojem ústní lidová slovesnost je často zaměňován pojmem folklór, ačkoli ústní lidová slovesnost tvoří pouze jednu část folklorní tradice. „*Pod označením folklór se intuitivně rozumí všechno, co souvisí se starými projevy lidové kultury*“ (Leščák, 1982, s. 11). Z dané definice vyplývá, že pojem folklór na rozdíl od pojmu ústní lidová slovesnost je třeba chápat komplexněji, a to jako soubor všech tradičních prvků lidových zvyků a lidové kultury.

S rozvojem kultury a společnosti jednotlivých národů se měnila nejen forma a obsah lidových tradic, ale i funkce těchto zvyklostí ve společenském životě národů (Leščák, 1982, s. 20). Na základě tohoto faktu folklorista Utley (1961, s. 197) charakterizuje ústní lidovou slovesnost jako ústně tradovanou literaturu, která se vyskytuje ve všech kulturách bez ohledu na místo a stupeň jejich vývoje, a na vrstvy společnosti, ve kterých se příslušná kultura vyvíjí.

Lidová slovesnost je tvořena různorodými žánry epiky a lyriky, které jsou společné všem národům, avšak zároveň v souvislosti se svěbytnou historií každého národa se utvářejí specifické rysy těchto folklorních žánrů. Typickým žánrem prózy ruské lidové slovesnosti jsou byliny, historické písně a pohádky. Oblíbenými lyrickými žánry ruské ústní lidové tvorby jsou především lidové písně nebo častušky, které doprovázejí každodenní životní situace ruského národa. Drobnými žánry ústní lidové slovesnosti, které neméně obohacují ruskou lidovou slovesnost, jsou rozmanité říkanky, hádanky, nebo mravoučná přísloví (Čičerov, 1959, s. 16-18).

1.2 Využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka

Hlavním cílem učení se cizímu jazyku není pouze osvojení si konkrétní lexiky nebo frází, ale především obeznámení se s kulturou daného národa a jazyka, přičemž vhodným můstkem mezi propojením jazyka a kultury je právě lidová slovesnost. Užití folklorního materiálu slouží jak k názornosti gramatických jevů, tak i ke kulturním zvláštostem národa jako jsou hodnoty, názory nebo postoje (Magliocco, 1992, s. 451).

Folklór je souborný materiál, který je nápomocným prostředkem výuky, s pomocí kterého se žáci v jednu chvíli seznamují s různými specifiky národní kultury. Na pozadí každého obřadu se odkrývá tradiční prostředí daného národa, obydlí s tradičními národními prvky, národní oděvy, do kterých jsou účastníci obřadu nebo děje oděni, což vytváří celkové obrazy kultury národa (Drumja, 1994, s. 123).

Lidovou slovesnost je také možné ve výuce využít k odbourání kulturní bariéry, která vzniká vždy při kontaktu s jiným jazykovým a kulturním prostředím (Drumja, 1994, s. 124). Tímto způsobem se formují interkulturní dovednosti, které je nutné zahrnovat do současného vyučování cizích jazyků. Žáci, kteří jsou ve výuce cizího jazyka vedeni k osvojování interkulturních dovedností „*si uvědomují existenci společných i odlišných znaků jednotlivých kultur, učí se s tímto poznatkem zacházet, aniž by vyjadřovali buď jen pozitivní, nebo jen negativní úsudky a závěry*“ (Nečasová, 2003/2004, s. 88). Utváření interkulturních dovedností vede k osvojování sociokulturní kompetence, která zahrnuje historické, zeměpisné, kulturní poznatky, ale i znalosti z oblasti každodenního života, zdrojem kterých jsou zvyky a tradice daného národa. Zahrnutí interkulturního přístupu do výuky by mělo vycházet z potřeb společnosti, mělo by odstraňovat předsudky a stereotypy, které vznikají ve společnosti, a mělo by žáky připravit ke správné komunikaci s příslušníky jiného národa a kultury (Nečasová, 2003/2004, s. 88-90).

Využití ústní lidové slovesnosti i jiného folklórního materiálu ve výuce je zdrojem aktivizace a motivace studentů. Lidová slovesnost současně usnadňuje osvojování ruského jazyka prostřednictvím poznání a pocítění kultury národa, která se odráží v tradičních zvyklostech ruského národa. Prostřednictvím jednotlivých útvarů lidové slovesnosti si žáci přirozenou formou zapamatovávají a osvojují snadné gramatické konstrukce a doplňující slovní zásobu, která je v žánrech ústní lidové slovesnosti představena v jednoduchém rytmu, což podporuje zapamatování těchto jazykových prostředků (Drumja, 1994, s. 122-124).

Autorka didaktiky ruského jazyka Akišina ve své publikaci taktéž zmiňuje začlenění doplňkových autentických textů, které jsou zdrojem gramatiky a slovní zásoby, a zároveň zprostředkovávají poznání kultury národa. Výuka ruského jazyka je zaměřena na formování řečové a sociokulturní kompetence, která žáky učí náležitě

komunikaci v cizím jazyce s ohledem na neverbální lingvoreálie – etiku, tradice a stereotypy komunikace, nebo gesta a mimiku užitou během komunikace (Akišina, 2004, 49-52).

2 Lidové písně ve výuce ruského jazyka

Lidová píseň je cenným materiálem, který je vhodný pro výuku ruského jazyka i ostatních cizích jazyků. A právě o charakteristických rysech písní a metodických postupech užití písní ve výuce ruského jazyka pojednává tato kapitola.

2.1 Charakteristika písně

Z literárního hlediska je píseň lyrický žánr, který „jako forma slovně-hudebního umění poukazuje na prvotní propojení poezie s hudbou“ (Richterek, 2001, s. 67).

Z pohledu metodiky vyučování cizích jazyků jsou lidové písně „ohromným, prakticky nevyčerpatelným a neustále se obnovujícím zdrojem, ve kterém lze najít odpovídající příklady písní pro každé téma výuky“ (Trofimova, 2001, s. 23, překlad autora práce). V písních ruského národa se zrcadlí nejen duše národa, ale i jeho historie, tradice, kultura, každodenní život, postoje a hodnoty, emoce, proto jsou písně účelným materiálem pro výuky mentality, historie a kultury ruského národa (Trofimova, 2001, s. 24).

Píseň je podle Matrusovové (2014, s. 73) neobyčejným materiálem, ve kterém se odkrývá potenciál daného jazyka, především jeho gramatické a lexikální prostředky, a mentalita nositelů příslušného jazyka. Výše zmíněná pojetí písně potvrzuje rovněž charakteristika tohoto žánru jako „živého zdroje pro výuku ruské kultury a jazyka, který odráží základní morální hodnoty a uvědomění“ (Potapenko, 2003, s. 68, překlad autora práce). Z tohoto důvodu lze písně využít pro výuku slovní zásoby, různých frází, představení syntaktických struktur, procvičování výslovnosti, osvojování a rozvíjení řečových dovedností – poslechu a mluveného projevu (Potapenko, 2003, s. 68).

2.2 Význam písní ve výuce ruského jazyka

Píseň v hodině ruského jazyka je jedinečný doplňkový materiál, který oživuje výuku a je zároveň prostředkem poznání reálií ruského národa. Vyučování ruskému jazyku pomocí písní ulehčuje překonat jazykovou bariéru cizího jazyka, zlepšuje

výslovnost ruštiny, napomáhá efektivnějšímu a rychlejšímu osvojení dovednosti mluveného projevu a poslechu (Trofimova, 2001, s. 23).

Začlenění písně do výuky ruského jazyka podporuje a rozvíjí:

- 1) osvojování výslovnosti
- 2) porozumění plynulému mluvenému projevu
- 3) zapamatování slovní zásoby
- 4) dovednosti překladu (porozumění smyslu celého textu)
- 5) aktivní zájem o ruský jazyk a ruskou kulturu
- 6) posilování správného dýchání

(Trofimova, 2001, s. 23-25)

K výše zmíněným funkcím písně v hodině ruského jazyka lze také dodat osvojování gramatických konstrukcí představených v textech písní. Pomocí písní se taktéž vyvíjejí řečové a myšlenkové činnosti žáků, které slouží k rozvoji řeči, a prostřednictvím písní se žáci seznamují s ruským folkórem a kulturou ruského národa (Litviško, 2009, s. 77).

Lichačeva zdůrazňuje aktivní a tvořivý přístup ve výuce ruského jazyka, a to především při práci s materiálem zaměřeným na rozvoj sociokulturní kompetence u žáků. Ve výuce je třeba se soustředit nejen na „*lexikální prostředky a gramatické konstrukce, které tvoří daný text, ale také na chápání smyslu textu i skrytého podtextu*“ (Lichačeva, 2003, s. 54, překlad autora práce). Tímto způsobem jsou žáci vedeni k aktivnímu zapojení do výuky, kterého je možné dosáhnout v maximální míře prostřednictvím řečových předpokladů ve formě jednostranného dialogu. „*Pod jednostranným dialogem chápeme typ redukováného dialogu, ve kterém je možné vidět nebo slyšet pouze jednoho účastníka dialogu, druhý účastník se nachází vně sledovaného dialogu*“ (Lichačeva, 2003, s. 55, překlad autora práce). Svědci těchto dialogů musí aktivně pomoci verbálních i neverbálních prostředků domýšlet děj konkrétní situace. Nejčastějším příkladem jednostranného

dialogu je rozhovor po telefonu, při kterém jsou spoluúčastníci tohoto rozhovoru obeznámeni pouze s replikami jednoho aktéra dialogu. Často se však dialogy tohoto typu vyskytují v písničkách, které je vhodné zahrnout do výuky ruského jazyka k rozvoji tvůrčího zapojení žáků do výuky, a hlavně stimulovat žáky k tomu, aby nejenom mluvili rusky, ale aby také přemýšleli jako nositelé ruského jazyka (Lichačeva, 2003, s. 55-57).

Téma využití písní pro výuku cizího jazyka je zahrnuto do obsahu *Didaktiky cizích jazyků* Hendricha, který shledává píseň nástrojem aktivizace výuky a osvojování jazykových prostředků. „*Promyšleným zařazováním písní do vyučovacího procesu plníme cíl informativní i formativní. Návěst a zpěv písní motivuje a aktivizuje žáky, oživuje vyučovací hodinu a zároveň je efektivním cvičením; procvičuje zvukovou stránku jazyka, procvičuje a upevňuje gramatické struktury a upevňuje a rozvíjí slovní zásobu. Text písní si žáci pamatují trvale, vybaví si jej i po letech*“ (Hendrich, 1988, s. 353). Důležitou roli hraje výběr písně, která je do výuky začleněna s ohledem na cíl a účel užití písně, například zpěv lidové písně seznamuje žáky s kulturou a myšlením nositelů cizího jazyka. Vždy je třeba vybírat píseň dle věku žáků a jejich jazykových úrovní, přičemž by text písně neměl obsahovat příliš neznámých gramatických konstrukcí a nové slovní zásoby. Nakonec by každá píseň zvolená pro výuku cizího jazyka měla být spjata buď s tématem, nebo gramatikou a slovní zásobou daného učiva (Hendrich, 1988, s. 353-354).

2.3 Metodika využití písní ve výuce ruského jazyka

Vyučování cizích jazyků nabízí širokou škálu různorodých materiálů, které lze do výuky zahrnout pomocí rozmanitých didaktických prostředků, a rovněž metodické postupy užití didaktického materiálu a prostředků jsou rozdílné v závislosti na osobnosti učitele a jeho pedagogických zkušenostech. Každá píseň je jiná, a proto je nutné brát v potaz charakteristické rysy písně a dle toho v případě potřeby přizpůsobit užití písně ve výuce.

Zmíněné metody práce s písní ve výuce jsou pouze názornými příklady, jakým způsobem lze píseň do vyučovací hodiny cizího jazyka zahrnout, jsou podnětem k vlastní tvůrčí činnosti učitelů ruského i jiného cizího jazyka.

Purm (2003, 193-194) předkládá při práci s písní v hodině ruského jazyka následující postupy:

- 1) uvedení tematiky písně, případně zajímavostí o dané písni, představení prvků kultury
- 2) poslech písně (pomocí nahrávky nebo zpěvu učitele)
- 3) představení slovní zásoby
- 4) čtení textu písně učitelem (žáci sledují text písně očima)
- 5) kontrola chápání hlavní myšlenky textu písně (pomocí kladení otázek učitelem)
- 6) společné čtení jednotlivých slok písně učitelem a poté žáky
- 7) společné čtení celého textu písně (2-3 žáci)
- 8) diskuze, ve které žáci vyjadřují své názory a dojmy po poslechu/čtení písně
- 9) nácvik melodie písně vedené učitelem
- 10) naučit se nazpaměť text písně za domácí úkol

Výše zmíněné kroky se mohou měnit v závislosti na věku žáků a jejich jazykové úrovni, nebo na základě specifických znaků příslušné písně (Purm, 2003, s. 193-194).

Jehlíková (1989, s. 30) zdůrazňuje mimo jiné přípravu před samotným zařazením písně do výuky cizího jazyka. Nejprve je nezbytné zajistit především vhodné zvukové i technické podmínky ve třídě, poté je dobré změnit uspořádání třídy – nejlépe do kruhu, který vytváří přirozenější a příjemnější atmosféru. Při práci se samotnou písní se nabízejí dvě možnosti. Žáci jsou nejdříve seznámeni s textem písně (s gramatickou, lexikální a fonetickou přípravou) před poslechem, a nebo textu písně předchází poslech písně bez jakékoli přípravy (možné je nastínění obsahu), a tak píseň použít jako prostředek působení na emoce žáků.

Při nácviku písně ve třídě lze postupovat následovně:

- 1) poslech písně bez předcházející přípravy
- 2) obeznámení se základní slovní zásobou
- 3) společný překlad frázi (žáci se snaží odhadnout význam)
- 4) poslech již obsahově známé písně (osvojování melodie)
- 5) fonetický dril na základě imitace poslechnuté písně (případně vytleskávání rytmu)
- 6) poslech písně doprovázený zpěvem žáků

(Jehlíková, 1989, s. 31)

V následujících vyučovacích hodinách je píseň opět zařazena do obsahu výuky, nyní se zaměřením na osvojování fonetické stránky jazyka, čtení a překlad složitých pasáží. Po procvičení písně je třeba zhodnotit výsledky práce žáků ve formě zkoušení čtení, memorování textu, či grafické stránky textu písně (Jehlíková, 1989, s. 31-32).

Metodika užití písně ve výuce podle Hendricha zohledňuje především prostou, lehce zapamatovatelnou melodii písně, kterou je třeba žákům nejdříve představit prostřednictvím zvukové nahrávky nebo zpěvu učitele. Autor doporučuje při nácvičku písně postupovat tímto způsobem:

1. Žáci poslouchají celou píseň pomocí nahrávky, zpěvu či doprovodu hudebního nástroje, a soustředí se především na melodii písně.

2. Poté následuje práce s textem písně, který žáci čtou hlasitě po jednotlivých verších, přičemž imitují výslovnost a rytmus podle nahrávky písně.

3. Po zvládnutí zvukové stránky písně je třeba objasnit obsah písně, zkontrolovat, zdali žáci správně porozuměli písni, případně stručně objasnit význam neznámých gramatických jevů.

4. Dalším krokem je upevnění výslovnosti a plynulosti textu písně na základě opakovaného čtení textu.

5. Po úspěšném osvojení plynulého čtení textu lze přistoupit k nácvičku melodie písničky, při kterém se učitel postupně zaměřuje na zvládnutí určitých částí písničky pomocí udávání taktu písničky. Tyto části jsou poté spojeny v jeden celek, který je nacvičován opakovaným zpěvem písničky.

(Hendrich, 1988, s. 354-355)

2.3.1 Dramatizace lidových písní

Lidové písně obsahují různé příběhy a témata, která jsou spjata s životními zkušenostmi žáků, a jsou vhodným materiálem pro dramatizaci ve výuce. Dramatizace je způsob práce, při které žáci „získávají velmi cennou a prožitkem umocněnou zkušenost s mnoha lidskými situacemi, s jejich vývojem a s tím, jak se za daných okolností navzájem podmiňují povahy, charaktery a postoje. Jen málokterá činnost nabízí tolik cenného a současně praktického poznání použitelného v běžném životě“ (Šimanovský, 2000, s. 10). Učení se hrou pomocí dramatizace přináší řadu hodnotných podnětů i pro výuku cizího jazyka. Dramatizace písní napomáhá rozvíjet:

- 1) kultivovaný mluvený projev
- 2) schopnost užívání neverbálních prostředků (mimika, gesta atd.)
- 3) schopnost rozlišit a chápat užití neverbálních prostředků účastníků komunikace
- 4) životní zkušenosti komunikace s druhými lidmi v každodenních situacích
- 5) vztah k poezii a hudbě
- 6) schopnost empatie a vztahů k druhým lidem

(Šimanovský, 2000, s. 10)

Při práci s písní ve vyučovací hodině a její dramatizaci je možné se inspirovat tímto schématem:

1. Prvním krokem je výběr písně především s ohledem na téma a situaci, která se v písni odehrává.

2. Třída si zazpívá píseň a nahlas přečte text písně. Seznámení s textem písně vybízí žáky k diskuzi o tématu nebo obsahu písně, a dává jim možnost vyjádřit své dojmy, názory, vlastní zkušenosti ze života.

3. Následuje cvičení sociálních a komunikačních dovedností, při kterém žáci ve dvojicích nebo skupinách vyjadřují děj písně (nebo jejich vztah k písni na základě osobní zkušenosti) ve formě dramatické improvizace písně například pomocí pantomimy.

Příběh je možné si opakovaně přehrát, obměnit jeho pojetí nebo diskutovat o jeho obsahu, tématu, dané situaci a převést ho do života žáků a jejich zkušeností (Šimanovský, 2000, s. 13).

Výše uvedené metodické postupy dramatizace písně jsou vhodným prostředkem výuky cizího jazyka, a to především z pohledu osvojování sociokulturních znalostí a sociolingvistické kompetence, které je nezbytné začleňovat do výuky cizího jazyka, a klást důraz na rozvíjení a upevňování těchto znalostí a dané kompetence u žáků.¹

¹ Pojmy sociokulturní znalosti a sociolingvistická kompetence jsou podrobněji definovány v kapitole č. 6.2.

3 Pohádky ve výuce ruského jazyka

Lidové pohádky jsou jedním z hlavních žánrů ústní lidové slovesnosti, ve které zaujímají nezastupitelné místo. Pohádky jsou taktéž cenným materiálem pro výuku ruského i jiného cizího jazyka.

3.1 Charakteristika pohádky

Pohádku lze z pohledu literární teorie charakterizovat jako ústně tradované kouzelné, dobrodružné nebo společenské dílo, které má výchovný nebo zábavný charakter (Čičerov, 1959, s. 242). Následující definice popisuje pohádku jako „*malý epický žánr založený na fiktivním přetváření objektivní reality do umělého, vymyšleného světa, v němž zpravidla hrdina musí překonávat hodně překážek, aby došel k cíli. Pohádky se tak stávaly v minulosti vyjádřením touhy prostého člověka po štěstí a naplněnosti člověka*“ (Richterek, 2011, s. 77). Pohádka obohacuje ústní lidovou slovesnost různorodými příklady kouzelných pohádek, bajek, nebo pohádek vyprávějících o každodenním životě národa.

Metodika vyučování cizím jazykům oceňuje pohádku jako „*jedinečný prostředek řešení celého komplexu metodických úloh, jehož užití napomáhá osvojování komunikativní kompetence u žáků včetně lingvoreálií a znalostí z oblasti kultury národa*“ (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 35). Pohádky, které jsou metodikou výuky cizího jazyka shledávány jako texty s obrovským metodickým a kulturologickým potenciálem, se vyznačují řadou specifických znaků:

- a) prostá kompozice
- b) krátký rozsah
- c) melodičnost
- d) výskyt klišé, opakujících se slov i celých epizod
- e) forma vyprávění ve formě dialogu

(Trygub, 2006, s. 58)

Nicméně, pro výuku ruského jazyka je rovněž důležité skryté poselství pohádek, které odkrývá způsoby a zásady lidového života, čímž se stává vhodným didaktickým prostředkem poznání kultury a jazyka příslušného národa (Trygub, 2006, s. 58).

3.2 Význam pohádek ve výuce ruského jazyka

Pohádka je prospěšným didaktickým materiálem s obrovským potenciálem pro výuku ruské kultury i pro práci s různými tématy ve vyučovacích hodinách. Na význam pohádky ve výuce ruského jazyka lze nahlížet ze tří pohledů – z pohledu vyučování reálií a kultury ruského národa, metodiky vyučování cizích jazyků, nebo z hlediska lingvistického (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 28-33).

Role pohádky je velice významná především ve výuce reálií a kultury ruského jazyka, pomocí které si žáci osvojují základní poznatky o životě národa. Takové znalosti jsou nepostradatelnou součástí výuky každého cizího jazyka, proto musí být zahrnuty do vyučovacích hodin cizích jazyků (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 28).

Čtení pohádek napomáhá chápání různých slov a výrazů používaných ve všedních situacích ruského národa. Pohádka je „*zdroj rozmanitých výrazů a modelů situací každodenního života, které jsou běžně cizincem nepochopeny*“ (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 29). Prostřednictvím začlenění pohádky do výuky se žáci seznamují s významem výrazů v kontextu určitých situací, ve kterých jsou tato slova či fráze nejčastěji používány. Tímto způsobem se žáci učí porozumět výrazům jako například: *жить-поживать и добра наживать; избушка, стань к лесу задом, ко мне передом; русским духом пахнет; что невесел, голову повесил; ни в сказке сказать, ни пером описать* (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 29).

Na základě znalosti ruských lidových pohádek studenti ruského jazyka snadněji najdou cestu k ruskému umění. Pohádkové motivy se objevují v ruské literatuře, ale i v malířství, sochařství, hudbě a kinematografii. Pohádky čtenářům představují taktéž mentalitu a charakter ruského národa. Čtení pohádek ve výuce ruského jazyka vybízí k vytvoření dialogu kultur, ve kterém žáci na základě děje pohádek mohou shledat shody a rozdíly charakterů svého národa s charakterem

národa ruského. V ruských lidových pohádkách se rovněž odráží historie, víra, touha a mravoučné hodnoty ruského národa – skromnost, nezištnost, spravedlivost (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 29-31).

Ačkoli pohádky prozatím nejsou předmětem zájmu mnohých odborníků, z hlediska metodiky vyučování cizího jazyka je tento folklórní žánr účelným didaktickým materiálem pro výuku, a to především pro osvojení a zlepšení řečové a jazykové kompetence (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 32). Pohádka je ve výuce tvárným materiálem, který vytváří u žáků zájem o studium ruského jazyka, aktivizuje je během vyučovací hodiny cizího jazyka, vytváří přirozenou a příjemnou atmosféru ve třídě, umožňuje upevnění a rozvíjení jazykových znalostí a dovedností žáků (Trygub, 2006, s. 58).

Tento žánr slouží k efektivnímu osvojování slovní zásoby daného tématu, zvláště při probírání lidských vlastností, které lze doplnit příklady tematicky spjatých pohádek. Ve zvířecích pohádkách vystupují zvířata, kterým jsou přisuzovány vlastnosti typické pro lidské bytosti, tak například liška je vždy mazaná, vlk chamtivý a zlý, a zajíc bojácný. Pro téma pohostinství je příhodná pohádka „*Лиса и журавль*“. Pohádka kromě rozvíjení řečové kompetence může sloužit také k osvojování gramatických jevů, čímž oživí vyučovací hodinu a zabráni vytváření stereotypní výuky. V pohádkách různých národů se často vyskytují podobné náměty, proto je děj tohoto žánru žákům blízký, a tudíž je vhodným prostředkem usnadnění osvojování slovní zásoby a gramatických jevů, jejichž zapamatování je navíc posíleno opakováním daných výrazů (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 32-33).

Pohádka představuje fungování ruského jazyka v hovorové řeči, často je tvořena dialogy, pomocí nichž si žáci osvojují rozličné struktury řeči. Na základě pohádek je možné procvičovat a upevňovat všechny slovesné kategorie – časování, tvoření forem slovesa v minulém a budoucím čase atd. Tento žánr je svým dějovým charakterem bohatý na slovesa pohybu, myšlení a vnímání, předávání informací. V pohádkách jsou taktéž představeny příkladové jednoduché věty i souvětí, která seznamují žáky se specifiky daných vět a následně mohou být příhodným cvičením na procvičování užití spojek v různých typech vět (Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 33-34).

3.3 Metodika využití pohádek ve výuce ruského jazyka

Pohádka je vhodným metodickým materiálem pro výuku cizího jazyka z několika důvodů. Texty pohádek jsou studentům blízké žánrově i dějově (často dochází ke shodě děje cizojazyčné pohádky s dějem pohádky v rodném jazyce), přičemž děj tohoto útvaru lidové slovesnosti je navíc jednoduchý a obsahově nevelký. Nehledě na výše zmíněná pozitiva užití pohádky ve výuce cizího jazyka je tento žánr v původní podobě složitý, proto je nutné text pohádky před začleněním do výuky upravit (Trygub, 2006, s. 58).

Způsob, pomocí kterého je text zjednodušen a zbaven složitých slov, frází a struktur, se nazývá adaptace textu neboli přizpůsobení textu. Adaptace textu umožňuje dostupnost textu z jazykového hlediska při současném zachování metodické využitelnosti daného materiálu. Zpravidla se vydělují dva typy přizpůsobení textu – střední a silná adaptace. Střední adaptace textu je založena na principu zredukování neznámé lexiky a gramatických konstrukcí, náhrady neznámých slov synonymy, které si žáci již ve výuce ruského jazyka osvojili, nebo doplnění slov pro usnadnění pochopení smyslu vět. Silná adaptace představuje kvalitativní změnu celého textu včetně jeho struktury nebo změny pořádku slov ve větách (Trygub, 2006, s. 59-60).

Pro ilustraci míry adaptace (přizpůsobení) textu využitelného pro výuku žáků různých jazykových úrovní autorka článku předkládá originální text ruské pohádky „Колобок“ podrobený střední a silné adaptaci.

„Жил-был старик со старухой. Просит старик: - Испеки, старуха, колобок. - Из чего печь-то? Муки нет. - Э-эх, старуха! По коробу поскреби, по сусеку помети; авось муки и набереться.

Взяла старуха крылышко, по коробу поскребла, по сусеку помела, и набралось муки пригоршни с две. Замесила на сметане, изжарила в масле и положила на окошечко постудить.“

„Жили-были старик со старухой. Просит старик: - Испеки, старуха, колобок. - Из чего печь? Муки нет. - Э-эх, старуха! По коробу поскреби, по сусеку, помети, может быть, и найдёшь немного муки.

Старуха по коробу поскребла, по сусеку помела и наскребла две горсти муки. Приготовила тесто, пожарила в масле и положила на окошечко студить.“

„Жили-были старик и старуха. Старик говорит: - Приготовь мне, старуха, колобок. - Муки нет, - говорит старуха. - Эх, я так хочу колобок! Поищи муку!

Старуха так и сделала. Приготовила колобок и положила на окно.“

(Trygub, 2006, s. 60)

Zmíněný úryvek ruské pohádky demonstruje, jakým způsobem je původní text (v levém sloupci) přizpůsoben v rámci střední adaptace (prostřední sloupec) a silné adaptace (pravý sloupec). Proces přizpůsobení textu pohádky umožňuje začlenění tohoto žánru do výuky ruského jazyka, do různých skupin a tříd žáků dle jejich úrovně jazykových znalostí a dovedností, a tím usnadňuje seznámení žáků s tímto žánrem, pomáhá porozumění dané pohádce a ulehčuje plnění úkolů, které jsou s příslušným textem pohádky spjaty (Trygub, 2006, s. 60).

Různě adaptované texty nabízejí také rozličné formy práce s danými texty. Texty podrobené silné adaptaci mohou být doprovázeny kupříkladu následujícími typy cvičení:

- 1) odpovědi na otázky týkající se textu (děje) pohádky
- 2) pantomima (pomocí pantomimy znázornit určitou scénu z pohádky, ostatní žáci hádají, o kterou pasáž se jedná)
- 3) domýšlení konce pohádky (žáci vytvářejí vlastní zakončení pohádky, které mohou napsat ve formě scénáře)
- 4) vyplňování vynechaných míst v textu pohádky
- 5) cvičení zaměřená na procvičení slovní zásoby (osmisměrka, přeházená písmena ve slovech)
- 6) hry
- 7) dramatizace pohádky (možnost připravit si představení pro rodiče a školu)

(Trygub, 2006, s. 62-63)

Středně adaptovaný text pohádky je zaměřen především na rozvoj dovednosti čtení s porozuměním, vytváření zájmu o výuku ruského jazyka, o ruskou ústní lidovou slovesnost a kulturu ruského národa. Žáci mohou být taktéž motivováni pomocí postupného začleňování adaptovaných textů (od silného přizpůsobení až k originální verzi pohádky), na kterých si mohou uvědomit či ověřit své pokroky v procesu osvojování ruského jazyka. Pohádky v cizojazyčné výuce vybízejí rovněž

ke srovnání příkladů tohoto žánru ve studovaném a rodném jazyce (Trygub, 2006, s. 63-64).

Pohádku lze využít ve vyučovací hodině ruského jazyka k osvojování a rozvíjení všech řečových dovedností – čtení, psaní, mluveného projevu a poslechu. Postup práce s pohádkou ve výuce zaměřené na rozvoj řečových dovedností je doporučován těmito po sobě jdoucími kroky:

1. poslech nebo čtení pohádky
2. mluvený projev (převyprávění pohádky vlastními slovy)
3. psaní (shrnutí děje pohádky)
4. diskuze (obsah, smysl, srovnání cizojazyčné a národní pohádky)

(Barsukova-Sergejeva, 2013, s. 33)

Zahrnutí pohádek do výuky ruského jazyka nabízí rozmanité metody a formy učení se různým stránkám cizího jazyka, záleží pouze na tvořivosti a zkušenostech učitele, jakým způsobem pojme práci s pohádkou zaměřenou na osvojování cizího jazyka s ohledem na obsah a cíle jeho vyučovacích hodin.

3.3.1 Dramatizace pohádek

Dramatizace je jedna z možných forem zahrnutí žánru pohádky do výuky ruského jazyka, pomocí které si žáci v přirozené a hravé atmosféře budou aktivně a efektivně osvojovat cizí jazyk. „*Divadlo je jedinečným způsobem činnostního učení a umožňuje zážitkovou a zároveň uměleckou formou propojit školu se životem*“ (Hanšpachová, 2011, s. 8). Žáci si prostřednictvím dramatické výchovy uvědomují praktickou využitelnost vědomostí získaných ve škole a jsou motivováni k učení se cizímu jazyku (Hanšpachová, 2011, s. 7-8).

Pojem dramatizace neznamena primárně představení, nýbrž proces osvojování cizího jazyka na základě užití dramatických postupů. Dramatizace zahrnuje například hraní žáků na někoho nebo na něco, dramatické zpracování příběhu nebo pohádky, nebo společné řešení navozené situace.

V hodinách cizího jazyka se dramatizace nejčastěji vyskytuje ve formě dramatizace rozhovoru nebo pohádky, případně přípravy na představení (Fejfarová, 2014, s. 111).

Dramatizace je metoda cizojazyčného vyučování s dlouhodobou tradicí. Již Komenský ve svém díle *Škola hrou* zdůrazňuje využití divadla jako propěšného prostředku výuky cizích jazyků. „*Veřejné vystoupení podněcuje žáky k horlivosti více než jakékoliv napomínání nebo plná tíha kázně. Pro divadlo se žáci učí rádi; naučí se přitom užitečným věcem snáze než pouhým čtením nebo posloucháním; i celým knihám se tak naučí spíše než malé úloze, kterou by se mořili sami. Vědomí, že výsledky jejich píle nebo nedbalosti budou postaveny před oči veřejnosti, pohání je stále k větší snaze. Také učitelé vyvíjejí větší horlivost, může-li sama veřejnost posoudit, jak připravili své svěřence*“ (Komenský, 1947, s. 7). Komenský využíval dramatických her k podnícení zájmu žáků o výuku latiny, ve které byla dramatizace výhradně didaktickou pomůckou usnadňující osvojování latinského jazyka (Komenský, 1947, s. 7). Přesto, že byl Komenský za svou metodu vyučování cizímu jazyku vysoce oceňován a školské hry byly za jeho doby oblíbeným didaktickým prostředkem, dramatizace se v současné výuce cizích jazyků objevuje jen zřídka.

Dramatizace pohádek je z hlediska výuky ruského i jiného cizího jazyka velice přínosná. Tato metoda podporuje rozvíjení mluveného projevu žáků, při kterém si žáci osvojují slovní zásobu a gramatické struktury ve větných celcích, a tím se učí přirozeně a aktivně používat cizí jazyk v určitých situacích. Žáci si snadněji zapamatují a upevní jazykové prostředky pomocí dynamického učení, při kterém v doprovodu pohybu, tance nebo zpěvu lépe pochopí význam opakujících se slov a struktur. Osvojování cizího jazyka prostřednictvím dramatizace pohádky rovněž učí žáky vzájemné pomoci, spolupráci a komunikaci v konkrétním cizím jazyce. Metoda dramatizace pohádky ve výuce ruského jazyka je tedy silným a neobyčejným motivačním nástrojem (Hanšpachová, 2011, s. 7-9).

Zahrnutí dramatických her do vyučovacích hodin ruského jazyka je významné pro:

- 1) rozvoj mluveného projevu v ruském jazyce
- 2) rozšíření slovní zásoby
- 3) osvojení intonace a výrazových prostředků
- 4) vytváření dialogů (rozhovorů) s ostatními žáky
- 5) vyučování estetické a citové výchově
- 6) ulehčení upevnění slov, výrazů, frází
- 7) zvýšení zájmu k výuce ruského jazyka

(Bejenari, 2014, s. 104-106)

Taktéž Hendrich zařazuje do své metodiky vyučování cizích jazyků dramaturgii, jakožto účelný aktivizační prostředek výuky. „*Dramatizace napomáhá tomu, aby cizojazyčný projev byl plynulý a přirozený, přiměřený navozené situaci*“ (1988, s. 314). Pro dramaturgii jsou vhodné dialogy nebo scény z každodenního života, při kterých je plynulý mluvený projev doprovázen gesty, mimikou, výrazem či zabarvením hlasu jako v běžné komunikaci (Hendrich, 1988, s. 314).

Na základě primárních metod dramatické výchovy (hra v roli, dramatická hra, pantomima, improvizace), které ve své metodice dramatické výchovy zmiňuje například Machková (2005), Morganová a Saxtonová (2001) nebo Valenta (2008), jsou vytvořeny aktivity propojující dramatickou výchovu s výukou cizího jazyka, které jsou představeny v práci P. Fejfarové (2014). Práce je věnována dramatické výchově ve výuce anglického jazyka, nicméně uvedené aktivity lze aplikovat také na ruský jazyk a ruské lidové pohádky. Fejfarová (2014, s. 138-146) při práci s pohádkovým příběhem nabízí různé aktivity:

1. hra v roli (rolová hra)

Žáci se při hře v roli stávají postavami z pohádek a plní zadání rozmanitých cvičení nebo her.

2. improvizace (rolové karty)

Učitel určí pohádkové postavy žáků pomocí rolových karet umístěných na čele/zádech žáků. Úkolem žáků je pomocí otázek zjistit jakou postavu představují a najít si svého pohádkového partnera.

3. pantomima

Vhodným prostředkem pro výuku cizího jazyka je druh pantomimy – živý obraz, při kterém žáci vytvářejí klíčový moment pohádky ve formě strnulého nehybného obrazu. Žáci vytvářejí živý obraz hlavního konfliktu pohádky, popisují danou situaci, následně pomocí otázek učitele líčí děj pohádky, který se odehrál před a po výše zmíněné situaci v živém obrazu. Tímto způsobem si žáci zopakují gramatické struktury přítomného, minulého a budoucího času. Popis děje může být také doprovázen pantomimou (změnou živého obrazu).

4. narativní pantomima

Učitel (případně žák) vypráví/čte pohádku a žáci pomocí pantomimy vyjadřují daný děj pohádky.

Využití prvků dramatické výchovy ve výuce ruského jazyka je poměrně náročné z hlediska časového i organizačního, nicméně je vhodným prostředkem přirozeného a zábavného osvojování cizího jazyka. Dramatizace dává možnost začlenění všech žáků do vyučování bez rozdílů jejich jazykových dovedností, napomáhá hledat cestu k učení se cizímu jazyku i žákům, kteří ve výuce cizího jazyka příliš nevynikají. Takoví žáci mohou pomocí dramatizace ukázat své schopnosti a dovednosti, a tím získat sebevědomí a sebedůvěru v sebe sama (Hanšpachová, 2011, s. 10).

4 Přísloví ve výuce ruského jazyka

Ruský folklór je bohatý značným množstvím nevelkých útvarů ústní lidové slovesnosti, které jsou významným prostředkem informací o ruské historii a národní tradici. K nejrozšířenějším malým žánrům ruské ústní lidové slovesnosti patří přísloví, které má nehledě na svůj krátký rozsah jedinečnou vypovídající hodnotu o lidových zvycích a způsobu každodenního života.

4.1 Charakteristika přísloví

Přísloví lze charakterizovat jako „*krátké jasné vyjádření, které má přenesený význam, a které se používá k různým životním událostem. Přísloví je zakončený výrok, který vzniká jako výsledek pozorování, jako zobecnění zkušeností a jako formulace názorů člověka na určitou událost*“ (Čičerov, 1959, s. 310, překlad autora práce). Osobitým znakem tohoto žánru ústní lidové slovesnosti je obrazné vyjádření určité skutečnosti nebo události, poměrně jednoduchá struktura a rytmičnost, která se mění v závislosti od metriky verše jednotlivého přísloví (Sokolov, 1938, s. 212-213).

Přísloví je daná jazyková struktura, která běžné komunikaci dodává emocionální náboj, zároveň plní funkci spojovacího článku dorozumívání, a tím napomáhá porozumění ve vzájemné interakci. Užití přísloví závisí od kontextu, atmosféry jednotlivého rozhovoru a vztahů mezi účastníky komunikace. Každé přísloví představuje souhrn životních zkušeností, tradice, kulturních a sociálních vztahů nositelů jazyka (Demeneva, 2013, s. 38-39).

Anikin popisuje přísloví jako jeden z prvních projevů lidové tvorby, jehož typickým rysem je všudypřítomnost. Důkazem tohoto výroku je především tematika přísloví, která je rozsáhlá a pestrá stejně jako samotný život národa. Přísloví jsou věnována všem oblastem lidské činnosti, všem předmětům i lidem z blízkého okolí, každodenním obyčejům, spravedlivosti, lidské duši, zdraví každého jedince a jeho vlastnostem a mravům (Anikin, 1988, str. 3).

Žánr přísloví spoluutváří přirozenou řeč nositelů daného jazyka. Užití tohoto útvaru v běžné komunikaci je proto neoddělitelnou součástí vyjadřovacích a dorozumívacích schopností rodilých mluvčích, a je rovněž ukazatelem vysoké úrovně osvojení jazyka. V komunikaci je přísloví nejčastěji použito v případě:

- 1) emocionálního posílení výpovědi
- 2) vyplnění pauzy
- 3) zobecnění výroku
- 4) vhodné smysluplné reakce na výpověď partnera
- 5) vytvoření podmínek pro jazykovou hru
- 6) přenosu smyslu z jednoho předmětu na druhý

(Demeneva, 2013, s. 39-40)

Zahrnutí přísloví do všedních rozhovorů, které jsou součástí každodenního života, se odvíjí nejen od situace a účastníku komunikace, ale i od kontextu nebo stylu řeči. Prísloví jsou tedy užita vždy v souvislém textu nebo rozhovoru s určitou tematikou a kontextem. Pochopení tohoto žánru v komunikaci je podmíněno jak znalostí gramatických struktur jazyka, tak i extralingvistických výrazových prostředků (Demeneva, 2013, s. 39-40).

4.2 Význam přísloví ve výuce ruského jazyka

Prísloví je velice přínosný a užitečný prostředek výuky ruského jazyka, který nejenom obohacuje vyučování, ale i napomáhá osvojování různých stránek jazyka. Stěžejní význam přísloví ve výuce ruského jazyka Demeneva (2013, s. 39-44) shledává v následujících oblastech osvojování cizího jazyka:

1. formování a upevňování řady kompetencí (řečová, sociokulturní, kompetence kompenzace, tematická)
2. osvojování přirozeného živého jazyka srovnatelného s jazykem nositelů jazyka, který vypovídá o hluboké znalosti systému cizího jazyka

3. zvyšování motivace žáků ke studiu ruského jazyka
4. vytváření kulturních souvislostí
5. vyobrazení ruského člověka v běžných každodenních situacích
6. učení se cizímu jazyku a gramatice pomocí aktivního užívání daného jazyka
7. postupného utváření emocionální a zároveň přirozené a normované cizojazyčné řeči

Z výše uvedených hledisek vyplývá přínos přísloví pro výuku ruského jazyka, a také nutnost začlenění tohoto malého útvaru ústní lidové slovesnosti do vyučování cizího jazyka, jehož hlavním cílem je osvojování takového jazyka, který je co nejvíce blízký jazyku nositelů konkrétního jazyka (Demeneva, 2013, s. 44).

4.3 Metodika využití přísloví ve výuce ruského jazyka

Přísloví představuje pro výuku ruského jazyka zajímavý materiál, který je svou osobitou podstatou pro žáky velice přitažlivý. Žáci jsou motivováni přirozeným zájmem o tento útvar lidové slovesnosti, a rovněž stimulováni ke studiu cizího jazyka prostřednictvím tohoto malého žánru (Demeneva, 2013, s. 40).

Často se však učitelé ruského jazyka potýkají s problémem nedostatku času na hodinách, ve kterých už není prostor pro práci a náležitě procvičování ruských přísloví. Z tohoto důvodu je třeba začleňovat přísloví do vyučovací hodiny při práci s textem, dialogem a monologem, nebo při objasňování a procvičování gramatických jevů nebo slovní zásoby. V těchto případech přísloví poslouží jako příhodný názorný příklad užití daných jevů v běžné komunikaci a každodenních životních situacích. Naučit se využívat přísloví v bezprostřední přirozené řeči, která připomíná řeč nositelů jazyka, je hlavním cílem zahrnutí tohoto žánru ústní lidové slovesnosti do výuky ruského jazyka (Demeneva, 2013, s. 40).

Učitel ruského jazyka může do svých hodin začlenit přísloví následujícími postupnými kroky:

1. Učitel žákům nejdříve představí dané přísloví a vybízí je k tomu, aby se pokusili uhádnout, jaký význam přísloví nese, a v jakých situacích je ono přísloví pravděpodobně používáno.

2. Poté učitel jednoduše objasňuje význam přísloví, přičemž uvádí několik příkladů užití daného útvaru pro snadnější pochopení a následnou schopnost samostatného užití v samostatné řeči žáků.

3. Po dostatečném a jasném objasnění významu a užití přísloví následují různorodé způsoby práce a cvičení s daným žánrem:

- a) zformulovat výpověď jakožto reakci vyvolanou užitím přísloví v komunikaci
- b) vytvořit rozhovor s využitím přísloví
- c) vybrat rozhovor, ve kterém je přísloví použito nesprávně, objasnit nesprávné užití
- d) napsat text s užitím vybraného přísloví, obsah textu odpovídá tématu daného přísloví
- e) začlenit přísloví do předloženého textu
- f) vyhledat shodný ekvivalent přísloví v rodném jazyce

(Demeneva, 2013, s. 40)

Důležitou součástí výuky ruského jazyka s užitím přísloví je příprava učitele před samotným vyučováním a výběr jednotlivých příkladů přísloví. Výběr přísloví musí být velice pečlivý a musí zohledňovat faktory jako například frekvence užití přísloví v současném ruském jazyce, gramatická a stylistická možnost užití přísloví, kontext, emocionální náboj nebo lexikální a gramatická jednoznačnost přísloví. Volba přísloví je také podmíněna úrovní osvojení jazyka žáky, jejich jazykovými schopnostmi a dovednostmi a nakonec i zájmy třídy (Demeneva, 2013, s. 40-41).

Přísloví představuje danou gramatickou strukturu, lze jej tudíž užít k výuce některých gramatických jevů, které jsou v přísloví názorně demonstrovány. Na základě přísloví je možné představit:

1. vyjádření pádů v ruském jazyce

„Старость не радость“.

„Подливать масло в огонь“.

„Нет дыма без огня“.

„Держать язык за зубами“.

„Ему медведь на ухо наступил“.

„В гостях хорошо, а дома лучше.“

(Demeneva, 2013, s. 41-42)

2. slovesný způsob

„Доверяй, но проверяй“. *„Не было бы счастья, да несчастье помогло“.*

(Demeneva, 2013, s. 42)

3. vid slovesa

„Легко сказать, трудно сделать“. (Demeneva, 2013, s. 43)

Přísluví je vhodným a užitečným materiálem pro výuku ruského jazyka, proto je třeba jej do výučování pravidelně zahrnovat, a tím obohacovat nejen aktivní slovní zásobu žáků, kteří jsou schopni používat přísloví v řeči, ale i pasivní slovní zásobu, která napomáhá porozumění řeči nositelů jazyka (Demeneva, 2013, s. 44).

5 Říkanek ve výuce ruského jazyka

K drobným žánrům ústní lidové slovesnosti, které mají pro výuku ruského jazyka značný přínos, a které jsou učiteli i autory učebnic mnohdy zařazovány do obsahu vyučování, patří ruské lidové říkanek.

5.1 Charakteristika říkanek

Říkanek je hojný a tradiční žánr ústní lidové slovesnosti, jehož osobitým znakem je především vysoká rytmičnost a striktní rýmování. Tyto útvary jsou velice blízké písním, od kterých se odlišují tempem, intonací a zestručněním příběhu nebo děje (Bradley, 2014, s. 84). Hendrich charakterizuje říkanek jako „*krátké, jednoduché humorné básničky, které pro svou melodii a rytmus snadno utkvívají v paměti*“ (Hendrich, 1988, s. 355). Tento autor didaktiky oceňuje využití říkanek pro výuku cizího jazyka, a to především z hlediska osvojování zvukové stránky jazyka a plynulého ústního projevu (Hendrich, 1988, s. 355).

Pro říkanek je typická různorodost formy, ve které se jednotlivé příklady tohoto žánru vyskytují. Tato nestálost formy říkanek nabízí širokou a pestrou škálu těchto útvarů, od velice krátkých říkanek se čtyřmi verši až po dlouhé říkanek obsahující mnoho veršů. Často se však v říkankách opakuje schéma rýmovaných dvojverší, ve kterých se vždy rýmují poslední slova prvních dvou veršů a dvou posledních veršů. Nehledě na rozdílnost formy říkanek utvářejí celistvou strukturu s rychle probíhajícím dějem, jasnými detaily a lehce rozeznatelnými postavami (Bradley, 2014, s. 85).

Důležitým specifikem říkanek je rytmus, který posluchače těchto útvarů vybízí k činnosti například ve formě tleskání do rytmu nebo pohybu celého těla. Neoddělitelnou součástí říkanek je rovněž humor představený v rozličných směsných nebo zveličených situacích, který oceňují děti i dospělí. Říkanek je atraktivním žánrem pro všechna pokolení také z důvodu rozmanitosti témat, které se týkají oblasti lidské činnosti, zvířat, počasí nebo pověr (Bradley, 2014, s. 85-86).

5.2 Význam říkanek ve výuce ruského jazyka

Zahrnutí říkanek do vyučování (a jejich recitace) vytváří během výuky příznivou a přirozenou atmosféru, která usnadňuje proces osvojování jazyka, a to především v prvotní etapě učení se cizímu jazyku, ve které napomáhá snižování zábran spojených se samostatným ústním projevem žáků (Savčenko, 1993, s. 48).

Autoři, kteří se ve svých publikacích nebo dílech zabývají problematikou užití říkanek ve vyučování ruského nebo jiného cizího jazyka, se často shodují ve svých předložených významech tohoto žánru pro výuku jazyka. Půlm shledává říkanek užitečným nástrojem osvojování jazyka v oblasti:

- 1) zvukové stránky jazyka – včetně osvojování dynamiky, rytmu a intonace
- 2) zapamatování slov, tvarů slov i celých větných struktur
- 3) zvyšování motivace k učení se ruskému jazyku
- 4) rozvíjení paměti
- 5) seznámení žáků s každodenním životem nositelů jazyka, jejich vlastnostmi a prožitky

(Purm, 2003, s. 191-192)

Bradley považuje přínos říkanek pro výuku cizího jazyka především ve zvyšování a zjednodušování osvojování jazyka, rozvíjení sociálních dovedností žáků, dovedností čtení a správného psaní, zvyšování zájmu studentů o daný jazyk, posílení porozumění kulturním zvláštnostem, zlepšení výslovnosti a nakonec zahrnutí příjemného a radostného způsobu procvičování jazyka. Cílem takové výuky je schopnost ocenit učení se říkanek a jejich následné užití v ústním nebo psaném projevu (Bradley, 2014, s. 86-87).

Dlouholetou tradici užívání říkanek pro výuku cizího jazyka zmiňuje také Savčenko a zároveň uvádí význam tohoto žánru ústní lidové slovesnosti ve vyučování zejména z hlediska:

- 1) poznání a seznámení s kulturou nositelů jazyka prostřednictvím doplňujících lingvoreálií
- 2) obohacování slovní zásoby
- 3) snadného zapamatování slov, frází a konstrukcí užívaných v každodenní komunikaci pomocí rytmicky uspořádaného textu

(Savčenko, 1993, s. 48)

Říkanek lze z pohledu didaktiky cizích jazyků rozdělit na říkanek zaměřené na studium vzorců správné řečové etikety nebo říkanek, jejichž cílem ve výuce je osvojit si slovní zásobu nebo gramatický materiál (Savčenko, 1993, s. 48-49).

Hendrich se zabývá využitím říkanek především pro osvojování fonetické stránky jazyka včetně správné výslovnosti, plynulosti ústního projevu, intonace a rytmu. Autor zmiňuje také zábavný charakter říkanek, který žáky nejen motivuje k výuce cizího jazyka, ale zároveň je i aktivizuje během vyučovací hodiny (Hendrich, 1988, s. 355-356).

5.3 Metodika využití říkanek ve výuce ruského jazyka

Při začleňování říkanek do procesu osvojování jazyka s cílem následné dovednosti přednesu říkanek a zároveň zvládnutí zvukové stránky jazyka učitel postupuje následovně:

1. Nejprve učitel seznámí žáky s daným příkladem říkanek, jejím významem a užitím v životě nositelů jazyka.
2. Poté následuje obeznámení s neznámou slovní zásobou, která by mohla žákům bránit v porozumění hlavního smyslu během poslechu říkanek.
3. Učitel čte říkanek nebo k jejímu poslechu využívá techniky, přičemž žáci pozorně poslouchají a snaží se pochopit obsah říkanek.
4. Žáci na základě otázek učitele podávají své možnosti pochopení říkanek.

5. Učitel předčítá říkanku po částech, žáci poslouchají a následně vybraní žáci opakují část říkanky po učiteli a snaží se napodobit jeho řeč.

6. Dva až tři žáci čtou postupně celou říkanku před třídou.

7. Následuje čtení říkanky učitelem, který může doplnit čtení překladem říkanky na rodný jazyk.

8. Třída společně beseduje o dané říkance, například o svých pocitech, které v nich zanechala nebo o jejím významu a hodnotách.

9. Završením práce s říkankou může být domácí úloha, jejímž cílem je naučit se z paměti přednášet určenou říkanku.

(Purm, 2003, s. 192-193)

Správný vzor řeči a poslech přednesu učitele je zásadní součástí osvojování dovednosti čtení, psaní a správné výslovnosti a intonace. Učitel tedy musí číst říkanku třídě nahlas několikrát. Poté následují různá cvičení jako například vypsání částí říkanky na proužky papíru, které žáci řadí do náležitého pořadí a nakonec čtou, a tím ověřují správnost svého řešení. Čtení žáka/žáků může být doprovázeno dramatizací obsahu říkanky pomocí fyzických aktivit. Žáci mohou vytvořit třídní divadlo, ve kterém je část žáků herci a část žáků posluchači, kteří hodnotí výkony žáků-herců. Vhodným prostředkem rozvíjení autonomie a sebehodnocení žáků jsou nahrávky těchto vystoupení žáků, kteří si poslechnou a ohodnotí svůj projev. Žáci pomocí říkanky rozvíjí psaný projev ve formě přepisu říkanky nebo napsání své vlastní říkanky s užitím postav předložené říkanky (Bradley, 2014, s. 86-87).

Následně po poslechu a opakování nejprve částí říkanky a poté poslechu a opakování celé říkanky lze začlenit následující cvičení. „*Text říkanky můžeme připravit na tabuli nebo transparentní fólii; při každém dalším opakování smažeme jeden druh slov, např. podstatná jména, přídavná jména atd., takže po ukončení nácviku mnozí žáci umějí říkanku z paměti*“ (Hendrich, 1988, s. 356). Během čtení říkanky žáky je třeba dbát na výrazný přednes a správný rytmus, kterého lze snadněji dosáhnout tleskáním nebo vyklepáváním (Hendrich, 1988, s. 356).

Výběr říkanek je přiměřený a uzpůsobený věku žáků, jejich jazykovým schopnostem a dovednostem a jejich zájmům. Říkanek lze zařadit na začátek hodiny, uprostřed i na konci hodiny v závislosti od cíle vyučovací hodiny (Hendrich, 1988, s. 356).

5.4 Hádanky a rozpočítadla

K malým žánrům ústní lidové slovesnosti patří také hádanky a rozpočítadla, která jsou svou rytmičností a často rýmovanou formou velice blízké říkankám. Hádanky jakožto tradiční žánr lidové slovesnosti s bohatou historií lze charakterizovat jako „tradiční formu krátkého, rytmicky uspořádaného popisu předmětu nebo jevu“ (Vasilenko, 1966, s. 197, překlad autora práce). Tento popis probíhá prostřednictvím poukázání na shody a rozdíly mezi předměty, jejich význam a typické znaky. Pomocí srovnání a analogie je vyobrazen skutečný svět, který se žáci skrze hádanky snaží poznat a pochopit jej (Vasilenko, 1966, s. 196-197).

Masovým žánrem ruské ústní lidové slovesnosti je rozpočítadlo, které je rytmické a rýmované, a ve kterém se rýmují zpravidla po sobě jdoucích dvojverší. Rozpočítadla jsou úzce spjata s pohybovými hrami, ve kterých plní funkci rozdělování pořadí hráčů a organizace průběhu hry. Často jsou rozpočítadla neoddělitelnou částí her, a proto jejich smysl a význam je možné plně pochopit pouze v souvislosti s danou hrou. Rozpočítadla takového typu se mimo hry běžně neužívají. Navíc je pro rozpočítadla typická jejich výchovná funkce, proto znalost a chápání těchto žánrů je užitečným pomocníkem učitelů a vychovatelů (Vasilenko, 1966, s. 188-190). Při zařazování rozpočítadel do výuky a práci s tímto žánrem ve vyučovací hodině cizího jazyka Hendrich (1988, s. 356) doporučuje postupovat podobně jako při nácviku říkanek.

6 ÚLS v současných učebnicích ruského jazyka

Učebnice cizích jazyků jsou velmi často předmětem různých výzkumů zaměřených zejména na tvorbu učebnic, aplikaci učebnic v praxi, hodnocení učebních souborů, nebo na kritéria výběru daných učebnic. Výzkumem učebnic cizích jazyků se zabývali nebo se zabývají čeští autoři S. Jelínek, R. Purm, L. Houska, M. Maroušková a I. Pýchová (Knecht, 2008, s. 137). Předmětem zkoumání výzkumu, který je součástí této diplomové práce, je zahrnutí útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka. Do výzkumné sondy jsou zahrnuty pouze první díly učebnic (z důvodu nesourodosti jednotlivých učebních souborů) pro výuku ruského jazyka na středních školách *Raduga po novomu 1* (Jelínek, 2007), *Klass! 1* (Orlova, 2010), *Vremena 1* (Chamrajeva, 2009), dále také *Učebnice současné ruštiny* (Belyntseva, 2009) a jedna učebnice ruského jazyka pro základní školy a víceletá gymnázia *Pojechali 1* (Žofková, 2002). Výběr učebnic vychází především z dostupnosti učebních souborů orientovaných na výuku ruského jazyka na českých školách, kterých je ve srovnání například s učebními soubory pro výuku anglického jazyka výrazně méně. V následujících podkapitolách je popsán cíl, výzkumná otázka šetření, metody zkoumání a nakonec výsledek celého průzkumu.

6.1 Cíl šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, zda současné učebnice ruského jazyka zahrnují do výuky útvary ústní lidové slovesnosti. Dalším cílem je popsat, jaké útvary lidové slovesnosti jsou užity ve vybraném souboru učebnic, kvantifikovat výskyt konkrétních útvarů ústní lidové slovesnosti, a určit funkci žánrů ústní lidové slovesnosti v příslušných učebnicích. Dále se nabízí popsat případné shody a rozdíly mezi užitím ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka pro základní školy a učebnicích ruského jazyka pro střední školy. Nicméně, závěry takového šetření nejsou z hlediska malého počtu sledovaných učebnic relevantní.

6.2 Výzkumný problém

Cílem výuky cizího jazyka je dle *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky* osvojení komunikativních jazykových kompetencí, ale i obecných

deklarativních kompetencí, ke kterým patří znalosti okolního světa, sociokulturní znalosti a interkulturní způsobilost (Společný referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 103-107). Zároveň komunikativní jazykové kompetence zahrnují sociolingvistickou kompetenci, která *se zabývá znalostmi a dovednostmi, které jsou zapotřebí ke zvládnutí společenských dimenzí užívání jazyka* (Společný referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 120). Sociolingvistická kompetence je mimo jiné utvářena výrazy lidové moudrosti, které jsou charakterizovány jako *ustálená slovní spojení, která obsahují a upevňují obecně sdílené postoje, jsou významným obohacením lidové kultury* (Společný referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 122). K výrazům lidové moudrosti se řadí přísloví, idiomy, obecně známé citace, vyjádření pověřivosti, postojů a hodnot (Společný referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 122). Jelikož je sociolingvistická kompetence nedílnou součástí učení se cizímu jazyku, je třeba ji u studentů cizího jazyka rozvíjet.

Empirické šetření této práce se zabývá vybranými učebnicemi ruského jazyka z hlediska výše zmíněné obecné kompetence (znalosti sociokulturního prostředí a reálií) a komunikativní jazykové kompetence (sociokulturní kompetence). Výzkumný problém tohoto empirického šetření je stanoven jako deskriptivní výzkumný problém, na základě kterého je dle Gavory (2008) zjišťován a popisován výskyt určitého jevu. V případě tohoto zkoumání se jedná o zjišťování a popis výskytu útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka. Výzkumný problém empirického šetření je následující:

Je ústní lidová slovesnost zahrnuta v současných učebnicích ruského jazyka?

Jaké útvary ústní lidové slovesnosti se vyskytují v současných učebnicích ruského jazyka?

Jaká je frekvence výskytu jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti?

Jaká je funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka?

Hlavní pojmy jako například ústní lidová slovesnost, nebo konkrétní útvary ústní lidové slovesnosti, se kterými empirické šetření pracuje, jsou podrobně popsány v předcházejících kapitolách teoretické části práce.

6.3 Metody empirického šetření

Výběr metody vychází z práce P. Gavory (2008), která se zabývá pedagogickým výzkumem. Hlavní metodou empirického šetření je metoda kvantitativní obsahové analýzy textu, zaměřená na frekvenci výskytu jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka. Z důvodu stanovení deskriptivního (opisného) výzkumného problému není určena hypotéza empirického šetření, nýbrž výše zmíněné výzkumné otázky. Pro průzkum zahrnutí ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka je zvolen výběrový soubor prvních dílů učebnic ruského jazyka užívaných na středních školách *Raduga po-novomu* (Jelínek, 2007), *Klass!* (Orlova, 2010), *Vremena* (Chamrajeva, 2009), učebnice pro základní školy *Pojechali* (Žofková, 2002) a učebnice s blíže nespecifikovaným určením žáka *Učebnice současné ruštiny* (Belyntseva, 2009). Významovou jednotkou jsou všechny útvary lidové slovesnosti, které jsou vyhledány ve vybraných učebnicích, zaznamenány a následně kvantifikovány.

6.4 Výsledky empirického šetření

Výsledky empirického šetření je možné interpretovat jako odpověď na výzkumnou otázku. Tento způsob hodnocení analýzy učebnic je zvolen u první výzkumné otázky *Je ústní lidová slovesnost zahrnuta v současných učebnicích ruského jazyka?*. Výsledky šetření zbývajících tří stanovených výzkumných problémů *Jaké útvary ústní lidové slovesnosti se vyskytují v současných učebnicích ruského jazyka?*, *Jaká je frekvence výskytu jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti?* a *Jaká je funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka?* jsou shrnuty do tabulek a jsou doprovázeny komentářem o zjištěných datech.

6.4.1 Je ústní lidová slovesnost zahrnuta v současných učebnicích ruského jazyka?

Ústní lidová slovesnost je zahrnuta ve všech vybraných učebnicích ruského jazyka. Učebnice se odlišují ve výběru jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti a v konkrétních příkladech těchto útvarů, dále je různorodá frekvence užití daných útvarů ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka. Učebnice *Pojechali* (Žofková, 2002) pro základní školy a víceletá gymnázia výrazně vyniká různorodostí útvarů ústní lidové slovesnosti i jejich vysokou frekvencí užití nad ostatními učebnicemi výběrového souboru učebnic zaměřených na výuku ruského jazyka na středních školách. Nicméně, rozdíl zastoupení ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka pro základní školy a učebnicích ruského jazyka pro střední školy není předmětem empirického šetření této práce, a to především z důvodu malého množství učebních materiálů zaměřených na výuku ruského jazyka. Rozdíly v útvarech ústní lidové slovesnosti a jejich frekvenci mezi učebními soubory jsou podrobně zpracovány v následující podkapitole.

6.4.2 Jaké útvary ústní lidové slovesnosti se vyskytují v současných učebnicích ruského jazyka? Jaká je frekvence výskytu jednotlivých útvarů ústní lidové slovesnosti?

Výsledky zkoumání vybraného souboru současných učebnic ruského jazyka z hlediska užití ústní lidové slovesnosti jsou shrnuty do přehledných tabulek. Každé z vybraných učebnic je věnována identická tabulka, která obsahuje zjištěné jednotlivé žánry ústní lidové slovesnosti a jejich frekvenci užití. Výběr konkrétních žánrů pro interpretaci empirického zkoumání vychází z analýzy učebnic z hlediska žánrů ústní lidové slovesnosti v nich užitých. V tabulkách jsou tedy zahrnuty všechny žánry ústní lidové slovesnosti, které se v jedné nebo více učebnicích vyskytují. Tabulky obsahující výsledky šetření jsou dále doplněny komentářem k dílčím žánrům, které se v konkrétních učebnicích vyskytují. Empirické šetření je v poslední řadě obohaceno komplexní tabulkou, která zahrnuje všechny učebnice ruského jazyka a zároveň žánry ústní lidové slovesnosti a jejich frekvenci výskytu v těchto učebnicích.

6.4.2.1 Učebnice *Klass! 1*

Tabulka č. 1: *Klass! 1*

Žánr ÚSL	Ano/Ne (✓/✗)	Frekvence
Anekdota	✗	0
Hádanka	✗	0
Jazykolam	✓	19
Pohádka	✗	0
Píseň	✗	0
Přísloví	✗	0
Rozpočítadlo	✗	0
Říkanka	✗	0

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Klass! 1*

Učebnice *Klass! 1* (Orlova, 2010) do svého učebního obsahu zahrnuje pouze jazykolamy. Jazykolamy mají převážně formu trojverší a slouží především k osvojení a procvičení výslovnosti jednotlivých hlásek. Tyto žánry ústní lidové slovesnosti se v učebnici vyskytují ve fonetické části třetí lekce (tři jednoduché krátké jazykolamy na procvičení výslovnosti hlásky „ж“), čtvrté lekce (tři jednoduché jazykolamy na procvičení výslovnosti hlásky „ч“, tři jednoduché jazykolamy na procvičení výslovnosti hlásky „щ“ a tři krátké jednoduché jazykolamy na procvičení výslovnosti hlásek „л“ a „р“), šesté lekce (jedno čtyřverší na procvičení hlásky Ы), sedmé lekce (tři jednoduché jazykolamy na procvičení výslovnosti „л“ a „ль“), osmé lekce (jedno dvojverší na procvičení výslovnosti měkkého „б“, „п“, „м“ a dva jednoduché jazykolamy na procvičení výslovnosti hlásek „б“, „п“, „м“). Jiné žánry ústní lidové slovesnosti v učebnici během šetření nebyly nalezeny. V pracovním sešitu jsou zařazeny hádanky zaměřené na roční období a jedno přísloví vztahující se taktéž k tématu ročního období, nicméně je nutné opět připomenout, že předmětem zkoumání jsou pouze první díly vybraných učebnic ruského jazyka z důvodu nesourodosti daných učebních souborů. Pro lepší názornost poslouží příklady z učebnice.

„Жужжит жужелица, жужжит и кружится.“

(Orlova, 2010, s. 37)

„Тощий немощный Коцей тацит яцик оwoцей.“

(Orlova, 2010, s. 47)

„У перепела и перепёлки пять перепелят.
Перепёлка перепелят прятала от ребят.“

(Orlova, 2010, s. 85)

6.4.2.2. Učebnice *Pojechali 1*

Tabulka č. 2 *Pojechali 1*

Žánr ÚSL	Ano/Ne (✓/✗)	Frekvence
Anekdota	✓	3
Hádanka	✓	11
Jazykolam	✓	7
Pohádka	✓	6
Píseň	✓	9
Příslolí	✗	0
Rozpočítadlo	✓	5
Říkanka	✓	32

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Pojechali 1*

Učebnice *Pojechali 1* (Žofková, 2002) je jediným učebním souborem z výběrového souboru tohoto šetření, který se zaměřuje na výuku ruského jazyka žáků základních škol. Tento fakt zřejmě objasňuje výsledky výzkumné sondy, ve které tato učebnice vyniká nad ostatními učebnicemi nejen počtem zahrnutých žánrů, ale i velice vysokou frekvencí užití těchto žánrů. Učebnice je rozdělena na předazbukové a azbukové období. Již předazbukové období je plné krátkých říkanek (celkem osmnáct říkanek), jazykolamů (celkem sedm jazykolamů) doplněných jednou hádankou. Předazbukové období učebnice je založeno na výuce ruského jazyka pomocí veršů a rýmů, které mladším žákům pomáhají k osvojování cizího jazyka, výslovnosti hlásek, rytmu, melodie. Porozumění a osvojení veršů napomáhá vizualizace daných říkanek pomocí velkého množství obrázků. Mladší žáci jsou tedy motivováni k výuce cizího jazyka zábavnou formou. Pro názornost opět poslouží následující příklady.

„Я жук, я жук.
Ятут живу.
Жужжу, жужжу –
Всю жизнь жужжу.“
(Žofková, 2002, s. 77)

„Поезд едет скрежеща:
Же – че – ша, же – че – ца,
Же – че – ша, же – че – ца.“
(Žofková, 2002, s. 76)

„Что это?
В этой маленькой корзинке
Есть перо, карандаши.
Есть там книги, есть
картинки –
Всё, что хочешь для души.“
(Žofková, 2002, s. 78)

V azbukové části učebnice (od 7. lekce) se žáci seznamují nejen s azbukou, ale i novými žánry ústními lidové slovesnosti, pomocí kterých si osvojují ruský jazyk. Kromě říkanek (celkem osm) jsou hojně zastoupeny hádanky (celkem dvanáct hádanek), písně (celkem osm písní – *Каравай, Раз два три на носочки, Ёлочка, О чижики, Азбука, Если весело живётся, Это мама, Козлик*), rozpočítadla (celkem pět rozpočítadel), anekdoty (celkem tři anekdoty) a nakonec jeden jazykolam. Výše zmíněné žánry ústní lidové slovesnosti napomáhají zábavnou formou mladším žákům osvojení především fonetické stránky jazyka, intonaci, rytmu, melodii. Pro představu o ruských rozpočítadlech a anekdotách pro žáky poslouží příklady z učebnice.

„Шла коза по мостику
И махала хвостиком.
Зацепила за перила,
Прямо в речку угодила.
Кто не верит?
Это он.
Выходи из круга вон.“
(Žofková, 2002, s. 57)

- „Как дела в школе? – спросила мама.
- Я туда уже не пойду.
- Почему?
- Читать и писать не умею, а
разговаривать не разрешает
учительница.“
(Žofková, 2002, s. 66)

Učebnice je v poslední řadě doplněna o dobrovolné čtení žáků, které je možné najít na úplném konci dané učebnice. Žáci mohou ze své iniciativy a pro své potěšení číst ruské říkanky (celkem šest říkanek), které je seznamují s podobami jim známých českých říkanek, jež jsou vyprávěny především malým dětem. Dále se žákům nabízí četba ruských lidových pohádek (celkem 6 pohádek – *Репка, Столик, накройся, Курочка Ряба, Три медведя, Лев и мышь, Колобок*). Podoba některých vybraných ruských pohádek je opět českému žákovi známa již v českém jazyce z dob jejich raného dětství.

Učební soubor také obsahuje zpěvník, který je doprovodným prvkem výuky ruského jazyka mladších žáků. Zpěvník se skládá ze tří základních částí. První část tvoří různé druhy her, založených na verších, pomocí kterých si žáci osvojují melodii a rytmus ruského jazyka. Druhá část zpěvníku představuje chorovody, které jsou kromě veršů a melodie doplněny o demonstraci (především pohyb v kruhu) vztahující se k danému chorovodu. Poslední část nabízí široký výběr ruských lidových písní, které se týkají například témat ročního období, svátků Velikonoc a Vánoc, nebo které jsou osvěžením v průběhu hodin ruského jazyka. U řady výše zmíněných žánrů autoři publikace navrhnou způsob dramatizace popěvek, her, chorodů, nebo vybízejí žáky k individuálnímu přístupu k dramatizaci. Soubor písní, říkanek a chorodů představuje doplňující materiál k učebnici, který usnadňuje žákům osvojit si nejen znalosti fonetiky ruského jazyka, ale také sociokulturní a interkulturální znalosti.

Učebnice *Pojechali* (Žofková, 2002) je dále obohacena o čítanku ruských textů pro začínající čtenáře. Obsah čítanky je tvořen částí s ústní lidovou slovesností, která poskytuje možnost čtení lidových popěvek, ukolébavek, rýmovaček, rozpočítadel, jazykolamů, přísloví, lidových písní a lidových pohádek. Druhá část čítanky je věnována výběrové autorské próze a poezii pro děti (Д. Хармс, М. Горкий, С. Михалков, Э. Успенский, В. Хлебников, К. Чуковский).

Výše zmíněné publikace (zpěvník a čítanka) ovšem nejsou předmětem tohoto šetření, a to z důvodu zachování objektivit srovnání současných učebnic ruského jazyka. Tyto publikace tedy nejsou zahrnuty a započítány do celkového počtu žánrů ústní lidové slovesnosti a jejich frekvence v prvních dílech učebnic ruského jazyka, které jsou jediným předmětem daného zkoumání. Nicméně, bylo třeba alespoň v krátkosti zmínit tento doprovázející materiál, především z důvodu jeho jedinečnosti v rámci zkoumaných učebních souborů pro výuku ruského jazyka.

6.4.2.3 Učebnice *Raduga po-novomu 1*

Tabulka č. 3 *Raduga po-novomu 1*

Žánr ÚSL	Ano/Ne (✓/✗)	Frekvence
Anekdota	✓	6
Hádanka	✗	0
Jazykolam	✓	8
Pohádka	✗	0
Píseň	✗	0
Přísloví	✓	2
Rozpočítadlo	✗	0
Říkanka	✗	0

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Raduga po-novomu 1*

Autoři učebnice *Raduga po-novomu 1* (Jelínek, 2007) se ve výuce ruského jazyka v rámci užití ústní lidové slovesnosti zaměřují na tři žánry – anekdota, jazykolam a přísloví. Nejprve se v knize vyskytují jazykolamy ve formě dvojverší nebo čtyřverší, které jsou určeny na osvojení a procvičování výslovnosti jednotlivých hlásek azbuky. Ve druhé lekci se nachází pět jazykolamů (dvě dvojverší na procvičení výslovnosti hlásek „д“, „п“, „л“, jedno dvojverší na procvičení výslovnosti hlásek „и“ a „ы“, dvě čtyřverší na procvičení výslovnosti hlásek „ч“ a „ш“), ve třetí lekci následují tři jazykolamy (dvě dvojverší na procvičení výslovnosti hlásek „ж“ a „щ“, jeden krátký jazykolam na procvičení výslovnosti hlásky „щ“). Dále učebnice seznamuje žáky s dalšími dvěma výše zmíněnými žánry ústní lidové slovesnosti – s ruskými anekdotami nebo příslovími, a to vždy v úvodní části lekce. Anekdoty uvádí pátou lekci učebnice (dvě anekdoty), sedmou lekci (jedna krátká anekdota) a nakonec osmou lekci učebnice (tři anekdoty). Anekdoty jsou tématicky spjaty s námětem (látkou) dané lekce, proto anekdoty páté lekce *Наша семья* se týkají tématu rodiny, členů rodiny, anekdota sedmé lekce *Свободное время* uvádí tematiku volnočasových aktivit, a anekdoty osmé lekce *Знакомство* pobaví žáky situacemi, které vznikají při seznamování nebo na schůzkách. Představu daných anekdot podpoří následující příklady z učebnice.

„Игорю шесть лет.
Он говорит своему другу:
- Борис, твоя мама –
учительница, а ты не
умеешь писать ни
одного слова.
- А твой отец – зубной
врач, но у твоего
младшего брата нет ни одного зуба.“
(Jelínek, 2007, s. 66)

„Первое свидание
- Ну, как твоё первое свидание?
- Можно сказать, наполовину удалось!
- Что ты хочешь этим сказать?
- Я пришёл, она – нет.“
(Jelínek, 2007, s. 112)

Posledním žánrem ústní lidové slovesnosti zahrnutým v učebnici je ruské přísloví. Přísloví (celkem dvě) se nacházejí obdobně jako anekdoty v úvodních částech lekcí, a stejně jako anekdoty jsou zaměřeny na stejné téma (námět) dané lekce. První přísloví (úvodní část páté lekce) seznamuje žáky s vnímáním významu rodiny v ruském kontextu: „С ребятами – горе, а без ребят – вдвое“ (Jelínek, 2007, s. 66). Druhé přísloví (úvodní část šesté lekce) se vztahuje k významu povolání v životě každého jedince: „Плохо жить без работы да без заботы“ (Jelínek, 2007, s. 80).

6.4.2.4 Učebnice současné ruštiny

Tabulka č. 4 Učebnice současné ruštiny

Žánr ÚSL	Ano/Ne (✓/✗)	Frekvence
Anekdota	✓	10
Hádanka	✗	0
Jazykolam	✗	0
Pohádka	✗	0
Píseň	✗	0
Přísloví	✓	4
Rozpočítadlo	✓	1
Říkanka	✓	4

Zdroj: autorská práce dle Učebnice současné ruštiny

Učebnice současné ruštiny (Belyntseva, 2009) zahrnuje do svého obsahu drobné žánry ústní lidové slovesnosti, které jsou spíše doplňkovým materiálem učebnice, jež slouží pro uvolnění a pobavení během výuky ruského jazyka. Zároveň tyto útvary ústní lidové slovesnosti napomáhají spolu s kulturními texty

v učebnici osvojování sociokulturních a interkulturálních znalostí. Výše zmíněné útvary ústní lidové slovesnosti se v učebnici nacházejí na konci jednotlivých lekcí. Prvním útvarem ústní lidové slovesnosti je rozpočítadlo na konci první lekce. Dále se od třetí do sedmé lekce střídají dva žánry ústní lidové slovesnosti (opět v samotném konci daných lekcí) – říkanky a přísloví (druhá lekce - dvě říkanky, třetí lekce - jedno přísloví, čtvrtá lekce – jedna říkanka, pátá lekce – jedno přísloví, šestá lekce – jedna říkanka, sedmá lekce – dvě přísloví). Zvolená přísloví a říkanky jsou v případě této učebnice poměrně krátké útvary (většinou jednovětná přísloví a krátké dvojverší říkanek), která jsou spjata s námětem jednotlivých lekcí. Formu těchto útvarů dokazují příklady z učebnice.

„У Ивашки рубашка, у рубашки кармашки.“

(Belyntseva, 2009, s. 38)

„Лучше работать завтра, чем сегодня!“

(Belyntseva, 2009, s. 78)

Zbývající část učebnice dále doplňují pouze anekdoty, které se nacházejí stejně jako předcházející žánry ústní lidové slovesnosti na konci jednotlivých lekcí. Anekdoty uzavírají osmou až jedenáctou lekci, dále třináctou až osmnáctou lekci. Anekdoty v učebnici představují obsahově delší útvary ve srovnání s výše zmíněnými žánry, ve kterých lze nalézt spojitost s tématem dané lekce. Žáci si pomocí anekdot mohou osvojit sociokulturní a interkulturální znalosti.

6.4.2.5 Učebnice *Vremena 1*

Tabulka č. 5 Vremena 1

Žánr ÚSL	Ano/Ne (✓/✗)	Frekvence
Anekdota	✓	2
Hádanka	✗	0
Jazykolam	✓	1
Pohádka	✓	1
Píseň	✓	2
Příslví	✗	0
Rozpočítadlo	✓	1
Říkanka	✓	1

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Vremena 1*

Učebnice Vremena 1 (Chamrajeva, 2009) nabízí studentům i učitelům různorodý repertoár žánrů ústní lidové slovesnosti. Tyto žánry nemají určené místo začlenění v učebnici, některé se vyskytují libivole v lekci, některé jsou zařazeny v části lekce zvané *СЛУШАЕМ И ОТДЫХАЕМ*. S prvním žánrem ústní lidové slovesnosti učebnice seznamuje již v první lekci, která je věnována především osvojování fonetické stránky ruského jazyka. Osvojování výslovnosti jednotlivých hlásek usnadňuje jazykolam ve formě krátkého dvojverší: „*Мама мыла Милу мылом, Мила мыло не любила*“ (Chamrajeva, 2009, s. 21). Ve druhé lekci, věnované tématu škola, je pro žáky zpestřením krátká anekdota z prostředí školy: „- *Скажите, что вы обычно делаете на уроке? – Обычно на уроке мы делаем ошибки*“ (Chamrajeva, 2009, s. 41). Šestá lekce zahrnuje delší útvary ústní lidové slovesnosti – jedno rozpočítadlo ve formě čtrnácti krátkých veršů a jednu říkanku ve formě deseti veršů. Rozpočítadlo i říkanka jsou součástí dané lekce na jejím úplném konci, který se vyděluje názvem i způsobem užití v hodině ruského jazyka. Název této části učebnice *СЛУШАЕМ И ОТДЫХАЕМ* napovídá, že jejím obsahem jsou doplňkové texty, které jsou žákům nabízeny s účelem čtení pro radost, jež jsou oživením vyučovací hodiny. Posledním útvarem ústní lidové slovesnosti, který učebnice zahrnuje, je anekdota v závěrečné deváté lekci. Anekdota představuje situaci každodenního života žáků, a zahrnuje téma školy a rodiny:

„- *Мама, сегодня директор
школы спросил, есть ли у меня
братья или сестры.
- Ну и что ты ответил?
- Сказал, что я единственный
ребёнок в семье.
- А он что сказал?
- Она сказала: «Слава Богу!»*“
(Chamrajeva, 2009, s. 109)

Součástí učebnice je také krátká autorská pohádka V. Sutějeva s názvem *Палочка-выручалочка*, dále několik říkanek ve formě krátkých čtyřverší R. Kiplinga v ruském překladu. Nicméně, předmětem zkoumání jsou pouze útvary ústní lidové slovesnosti, proto tato autorská díla nemohou být zahrnuta do výsledku šetření.

6.4.2.6 Souhrnné výsledky empirického šetření

Výsledky empirického šetření výskytu různých žánrů ústní lidové slovesnosti a frekvencí jednotlivých žánrů ve vybraných současných učebnicích ruského jazyka jsou interpretovány v sumární tabulce, která poskytuje stručný obraz všech zvolených učebnic, žánrů a frekvencí užití žánrů.

Tabulka č. 6 Souhrnné výsledky empirického šetření

Žánr ÚSL	Klass! 1	Pojechali 1	Raduga po-novomu 1	Učebnice současné ruštiny	Vremena 1
Anekdota	x	3	6	10	2
Hádanka	x	11	x	x	x
Jazykolam	19	7	8	x	1
Pohádka	x	6	x	x	1
Píseň	x	9	x	x	2
Příslolí	x	x	2	4	x
Rozpočítadlo	x	5	x	1	1
Říkanka	x	32	x	4	1

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Klass! 1, Pojechali 1, Raduga po-novomu 1, Učebnice současné ruštiny, Vremena 1*

Z tabulky je zřejmé, že učebnicí s největším počtem různých žánrů a zároveň i jejich frekvencí je jednoznačně učebnice *Pojechali 1* (Žofková, 2002). Tato učebnice je jako jediná z vybraných učebnic pro šetření zaměřena na výuku ruského jazyka žáků základních škol. Orientovanost učebnice na mladší žáky je bezpochyby důvodem výrazně vyšší frekvence užití žánrů ústní lidové slovesnosti pro výuku cizího jazyka. Nicméně, jak již bylo několikrát vysvětleno výše, počet učebnic ruského jazyka je poměrně omezený, proto byla do této sondy zahrnuta i učebnice *Pojechali 1*, která ve výsledku vytváří zajímavý kontrastní prvek k ostatním učebnicím ruského jazyka zaměřených na výuku ruského jazyka na středních školách. Dále Učebnice *Klass! 1* (Orlova, 2010) nabízí poměrně velký počet příkladů lidové slovesnosti, avšak výběr žánrů ústní lidové slovesnosti je

omezen pouze na jeden žánr - jazykolam. Ústní lidová slovesnost je tedy v této učebnici využita výhradně na osvojování fonetiky ruského jazyka a osvojování výslovnosti jednotlivých hlásek. *Učebnice současné ruštiny* (Belyntseva, 2009) zahrnuje především anekdoty, jejichž frekvence užití je výrazně vyšší než frekvence užití ostatních žánrů. Učebnice *Raduga po-novomu 1* (Jelínek, 2007) obsahuje nemalý počet jazykolamů, které jsou užity k osvojování fonetické stránky ruského jazyka, dále několik anekdot, a v poslední řadě výběr žánrů ústní lidové slovesnosti pro výuku završují přísloví. Nejmenší počet konkrétních příkladů ústní lidové slovesnosti je nalezen v učebnici *Vremena 1* (Chamrajeva, 2009). Učebnice je však z hlediska výběru žánrů ústní lidové slovesnosti poměrně rozmanitá. Publikace uvádí příklady různých žánrů ústní lidové slovesnosti, kupříkladu anekdot, jazykolamu, rozpočítadla a říkanky.

6.4.3 Jaká je funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka?

Cílem empirického zkoumání diplomové práce je nejen zanalyzovat užití ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka, ale také určit, jakou funkci jednotlivé žánry ústní lidové slovesnosti ve vybraném souboru učebnic plní.

Před samotným představením výsledků zkoumání této výzkumné otázky je třeba stručně objasnit, na jaké funkce se šetření zaměřuje. Rozlišné funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v rámci zkoumaných učebnic vycházejí z obecně didaktického pojetí obsahu vyučování cizím jazykům. Obsah vyučování cizím jazykům lze chápat jako „*soustavu činností a postupů, které zajišťují rozvoj komunikativních dovedností a formování světonázorových, morálních a volních vlastností žáka na základě postupného vědomého osvojování jazykových prostředků, tj. výslovnosti, slovní zásoby a gramatiky, jakož i grafické podoby jazyka, to vše ve vztahu k vybraným komunikativním situacím*“ (Hendrich, 1988, s. 107). Z výše vedené definice vyplývá, že v procesu vyučování cizím jazykům je nezbytné oddělovat jazykové prostředky od jednotlivých řečových dovedností.

Jazykové prostředky tvoří základ komunikativních (řečových) dovedností, a jsou užity s cílem osvojení daných řečových dovedností (Hendrich, 1988, s. 107). Jazykové prostředky, které utvářejí základní systém jazyka, se dělí následovně:

- 1) slovní zásoba (lexikální prostředky)
- 2) gramatika (gramatické prostředky)
- 3) výslovnost (zvukové prostředky)
- 4) pravopis (grafické prostředky)

K osvojení a rozvoji správné komunikace (komunikačních dovedností) je nutné ovládat a užívat všechny výše zmíněné jazykové prostředky (Hendrich, 1988, s. 129).

Řečové dovednosti, které jsou formovány pravidly užívání jazykových prostředků v komunikaci, představují jednotlivé druhy řečové činnosti. Řečovou dovednost lze charakterizovat jednoduše jako „*schopnost používat cizího jazyka za účelem komunikace*“ (Hendrich, 1988, s. 129). Zpravidla se vydělují dva druhy řečových dovedností:

- 1) receptivní (poslech a čtení s porozuměním)
- 2) produktivní (mluvený a písemný projev)

Každá řečová dovednost je specifická, proto je třeba zohlednit tato specifika při osvojování a rozvíjení konkrétní řečové dovednosti, které probíhá vhodně zvolenými prostředky a postupy přizpůsobených specifikům příslušné řečové dovednosti (Hendrich, 1988, s. 186-187).

6.4.3.1 Učebnice *Klass! 1*

Tabulka č. 7: Klass! 1

Žánr ÚSL	Jazykové prostředky	Řečové dovednosti
Anekdota	-	-
Hádanka	-	-
Jazykolam	✓	✓
Pohádka	-	-
Píseň	-	-
Příslolí	-	-
Rozpočítadlo	-	-
Říkanka	-	-

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Klass! 1*

Učebnice *Klass! 1* využívá pro výuku ruského jazyka z hlediska žánrů ústní lidové slovesnosti pouze jazykolamy. Tyto útvary ve formě krátkých dvojverší nebo čtyřverší jsou umístěny ve fonetické části učebnice, ve které si žáci s pomocí těchto rýmovaných veršů osvojují a procvičují zvukovou stránku ruského jazyka. Jednotlivé jazykolamy se zaměřují na výslovnost konkrétních hlásek ruského jazyka. Výslovnost hlásek si žáci nacvičují nejprve samostatně ve cvičeních, která předcházejí výše zmíněným útvarům ústní lidové slovesnosti.

Jazykolamy uvedené v učebnici jsou doplňkovým materiálem, který žákům usnadňuje osvojování výslovnosti, rytmu a intonace ruského jazyka (jazykových prostředků), a také napomáhá rozvoji žáků v oblasti řečové dovednosti - poslechu mluveného ruského slova prostřednictvím zvukových nahrávek jazykolamů, jejichž poslech předchází samotnému praktickému nácviku výslovnosti ruských hlásek a osvojování celkové zvukové podoby ruského jazyka.

6.4.3.2 Učebnice *Pojechali 1*

Tabulka č. 8: Pojechali 1

Žánr ÚSL	Jazykové prostředky	Řečové dovednosti
Anekdota	✓	✓
Hádanka	✓	✗
Jazykolam	✓	✓
Pohádka	✗	✓
Píseň	✓	✓
Přísloví	-	-
Rozpočítadlo	✓	✗
Říkanka	✓	✓

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Pojechali 1*

Učebnice *Pojechali 1* zahrnuje do výuky ruského jazyka žánry lidové slovesnosti, které využívá především k osvojování jazykových prostředků – správné výslovnosti, intonace a rytmu ruského jazyka, nebo slovní zásoby. Pomocí uvedených útvarů ústní lidové slovesnosti se žáci učí také poslechu ruského mluveného slova. Předzbuková část učebnice je tvořena zvukovými nahrávkami různých říkanek, jazykolamů a písní, které žáci nejprve poslouchají a poté se snaží o jejich imitaci.

Anekdoty doplňují text učebnice krátkými dialogy, které motivují žáky k učení se ruskému jazyku formou zábavného čtení. Obsah anekdot je žákům blízký nejenom tematikou školy a školního prostředí, ale i účastníky těchto dialogů, kterými jsou děti a další členové jejich rodin. Tyto útvary svým obsahem navazují na téma dané lekce, tudíž jsou prostředkem osvojování jazykových prostředků - slovní zásoby, případně rozšiřují lexiku této lekce.

Hádky jsou v učebnici označeny jako rozšiřující texty, které oživují vyučovací hodinu ruského jazyka. Příklady tohoto žánru jsou však zvoleny s ohledem na fonetickou látku jednotlivé lekce, která se zaměřuje na výslovnost vybraných ruských hlásek. Žáci si tedy při luštění krátkých hádanek zábavným

způsobem opakují a osvojují výslovnost nových hlásek ruského jazyka, ale i hlásek, které již znají z předchozích vyučovacích hodin ruského jazyka.

Předazbukovou část učebnice obohacují jazykolamy, které se žáci učí na základě poslechu těchto útvarů, a pomocí kterých se studenti seznamují se zvukovou podobou ruského jazyka v počáteční fázi studia ruského jazyka. Jazykolamy jsou orientované především na rozdílnou výslovnost hlásek (např. š, l, č, šč) v češtině a ruštině.

Pohádky se nacházejí v samotném konci učebnice, v části určené pro samostatné čtení pro radost. Pohádky jsou vhodným žánrem pro osvojování nejenom řečových dovedností, ale i jazykových prostředků (výslovnosti, slovní zásoby, gramatických struktur), nicméně z důvodu zařazení těchto útvarů pouze pro dobrovolné čtení (bez dalších metodických postupů a pokynů) zde nejsou určeny pro osvojování výše zmíněných jazykových prostředků.

Většina písní je užita ve výuce předazbukového období, kde podobně jako jazykolamy slouží k osvojování zvukové stránky jazyka – výslovnosti, intonace a rytmu ruského jazyka. Žáci písně nejdříve poslouchají, následně se zpěvem pokoušejí napodobit zvukovou stránku ruského jazyka, a tím si zábavnou formou osvojit ruský jazyk.

Zábavným prostředkem učení se ruskému jazyku jsou rozpočítadla, která jsou v učebnici tedy označena symbolem pro radost a zábavu. Každé rozpočítadlo je spjato s danou lekcí, ve které se nachází, a většinou je zaměřeno na nácvik zvukové stránky jazyka – výslovnosti nových ruských hlásek jednotlivých lekcí.

Nejčastěji užitým žánrem ústní lidové slovesnosti v učebnici jsou říkanky, které jsou účelným útvarem slovesnosti pro osvojování jak jazykových prostředků – výslovnosti ruských hlásek, intonace, rytmu, tak i řečových dovedností ve výuce cizího jazyka. Na základě říkanek je založena výuka přeazbukového období, ve které si žáci v prvotní etapě studia ruského jazyka osvojují především zvukovou stránku jazyka pomocí zvukových nahrávek říkanek, které se poté učí nazpaměť.

6.4.3.2 Učebnice *Raduga po-novomu 1*

Tabulka č. 9: *Raduga po-novomu 1*

Žánr ÚSL	Jazykové prostředky	Řečové dovednosti
Anekdota	✓	✓
Hádanka	-	-
Jazykolam	✓	✓
Pohádka	-	-
Píseň	-	-
Přísloví	✓	✓
Rozpočítadlo	-	-
Říkanka	-	-

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Raduga po-novomu 1*

Učebnice *Raduga 1* zahrnuje do výuky ruského jazyka pouze tři žánry ústní lidové slovesnosti – anekdoty, jazykolamy, přísloví, které však využívá pro osvojování jazykových prostředků i řečových dovedností. Anekdoty uvádějí několik lekcí učebnice, přibližují tak žákům téma dané lekce formou zábavného čtení, a zároveň jsou prostředkem osvojování jazykových prostředků – slovní zásoby lekce.

Jazykolamy jsou uvedeny v prvotních lekcích učebnice, které jsou zaměřeny především na osvojování fonetického systému ruského jazyka, v nichž jsou tyto útvary rozšiřujícím materiálem osvojování výslovnosti jednotlivých ruských hlásek. Návniku výslovnosti předchází zvuková nahrávka, která je pro žáky modelem správné výslovnosti hlásek, které se žáci snaží pomocí drilu jazykolamu dosáhnout.

Krátká přísloví se nacházejí na začátku vybraných lekcí, a jsou doprovodným prvkem uvedení tématu daných lekcí. Přísliví jsou zdrojem osvojování jazykových prostředků – slovní zásoby lekce, a také nabízejí prostor pro rozvíjení mluveného projevu při vyjadřování názorů žáků na význam určitého přísloví.

6.4.3.3 Učebnice současné ruštiny

Tabulka č. 10: Učebnice současné ruštiny

Žánr ÚSL	Jazykové prostředky	Řečové dovednosti
Anekdota	✓	✓
Hádanka	-	-
Jazykolam	-	-
Pohádka	-	-
Píseň	-	-
Příslolí	✓	✓
Rozpočítadlo	✓	✗
Říkanka	✓	✗

Zdroj: autorská práce dle Učebnice současné ruštiny

Učebnice současné ruštiny obsahuje několik žánrů ústní lidové slovesnosti, které jsou výhradně doplňkovým materiálem na konci většiny lekcí učebnice, a zřejmě z tohoto důvodu jejich užití ve výuce není blíže specifikováno.

Anekdoty jsou začleněny v pokročilejších lekcích učebnice a jsou prostředkem motivace žáků, oživení vyučovací hodiny, osvojování řečových dovedností zábavnou formou. Čtením anekdot si žáci osvojují a opakují také slovní zásobu lekce, se kterou je anekdota tematicky spjata.

Ruská přísloví slouží nejen k osvojování slovní zásoby dané lekce, ve které je tento žánr ústní lidové slovesnosti zahrnut, ale i k osvojování řečových dovedností – mluveného projevu. Příslolí v učebnici navozují prostor pro vyjádření názoru žáků při srovnávání ruských přísloví s českými, nebo při vyjádření souhlasu nebo nesouhlasu s určitým příslovím.

Prvotní fonetickou lekcí zakončuje ruské rozpočítadlo, které je doplňujícím materiálem uzavírajícím lekcí zaměřenou na osvojování výslovnosti hlásek ruského fonetického systému.

Říkaneky v učebnici jsou užity k osvojování jazykových prostředků – výslovnosti hlásek a slovní zásoby, která je obsahem dané lekce učebnice.

6.4.3.4 Učebnice *Vremena 1*

Tabulka č. 11: *Vremena 1*

Žánr ÚSL	Jazykové prostředky	Řečové dovednosti
Anekdota	✓	✓
Hádanka	-	-
Jazykolam	✓	✓
Pohádka	✗	✓
Píseň	✗	✓
Přísloví	-	-
Rozpočítadlo	✓	✓
Říkanka	✓	✓

Zdroj: *autorská práce dle učebnice Vremena 1*

Jednotlivé žánry ústní lidové slovesnosti, které jsou v učebnici *Vremena 1* obsaženy, se zaměřují především na osvojování a rozvíjení řečových dovedností. Anekdoty zde představují doplňkový materiál sloužící k nácvičku a rozvoji čtení, i opakování a osvojování slovní zásoby. Anekdoty rovněž motivují žáky ke studiu ruského jazyka, ožívují vyučovací hodinu ve formě zábavného čtení, případně seznamují žáky s humorem typickým pro ruské rodilé mluvčí.

Jazykolam je žákům v učebnici představen nejprve v podobě zvukové nahrávky rodilým mluvčím, kterou žáci pozorně poslouchají a přitom sledují text očima, poté se snaží o imitaci této nahrávky. Jazykolam je tedy v učebnici zahrnut s cílem rozvoje a osvojování řečových dovedností – konkrétně poslechu a s cílem jazykových prostředků - správné výslovnosti ruských hlásek pomocí krátké říkanky (jazykolamu).

Krátká pohádka *Палочка-выручалочка* je příkladem žánru ústní lidové slovesnosti, který je v učebnici využit k rozvoji řečových dovedností – poslechu a mluveného projevu. Žáci poslouchají zvukovou nahrávku pohádky, snaží se porozumět mluvenému ruskému slovu a pochopit děj pohádky. Ke kontrole porozumění textu slouží čtyři krátké otázky, které následují těsně za textem,

a které vyzývají žáky k vyjádření vlastního mluveného slova, případně k drobné diskuzi nebo společnému převyprávění pohádky.

Písňe, které učebnice pro výuku ruského jazyka nabízí, se nacházejí v samotném konci této publikace. Dle slov autorů učebnice (zadání cvičení) je poslech písní prostředkem odpočinku a zábavy v pravděpodobně poslední hodině ruského jazyka doprovázené učebním souborem *Vremena I*. Text písní je uveden pouze v metodické příručce pro učitele bez jakýchkoliv doporučení využití těchto útvarů ve výuce.

Veršované rozpočítadlo podporuje rozvoj a osvojování správné výslovnosti ruského jazyka, usnadňuje upevnění slovní zásoby (z oblasti kuchyňského náčiní), ulehčuje zapamatování číslovek a zároveň se také zaměřuje na rozvoj řečových dovedností – především na rozvoj poslechu s porozuměním. Žáci poslouchají nahrávku rozpočítadla, snaží se porozumět jejímu obsahu, aby byli schopni odpovědět na otázku ze zadání orientovanou na slovní zásobu.

Začlenění říkanky do obsahu učebnice a práce s tímto útvarem v hodině ruského jazyka je podobné metodice většiny výše zmíněných žánrů ústní lidové slovesnosti, jež publikace nabízí. Žákům je opět nejprve představena zvuková podoba říkanky, která je příhodným modelem výslovnosti, intonace a rytmu ruského jazyka. Tento model zvukové stránky ruského jazyka žáci imitují při následném čtení textu říkanky.

6.4.3.5 Souhrnné výsledky zkoumání funkce útvarů ÚSL

Souhrnné výsledky empirického bádání funkce útvarů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka jsou shrnuty do tabulky, která poskytuje uspořádaný přehled funkcí těchto žánrů v jednotlivých učebnicích ruštiny, a tím dává možnost srovnání shodného nebo rozdílného užití útvarů ústní lidové slovesnosti ve vybraných učebnicích.

Tabulka č. 12: Souhrnné výsledky zkoumání funkce útvarů ÚSL

Žánr ÚSL	Klass!	Pojechali	Raduga po-novomu	Učebnice současné ruštiny	Vremena
Anekdota	-	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.
Hádanka	-	Jaz.	-	-	-
Jazykolam	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.	-	Jaz. + řeč.
Pohádka	-	Řeč.	-	-	Řeč.
Píseň	-	Jaz. + řeč.	-	-	Řeč.
Příslolí	-	-	Jaz. + řeč.	Jaz. + řeč.	-
Rozpočítadlo	-	Jaz.	-	Jaz.	Jaz. + řeč.
Říkanka	-	Jaz. + řeč.	-	Jaz.	Jaz. + řeč.

Zdroj: *autorská práce dle Učebnice Klass! 1, Pojechali 1, Raduga po-novomu 1, Učebnice současné ruštiny, Vremena 1*

Z uvedené tabulky jsou zřejmé výsledky zkoumání, které informují o dílčích žánrech ústní lidové slovesnosti, jejichž funkce ve výuce ruského jazyka se ve většině zmíněných útvarech užitých ve vybraném souboru učebnic shoduje. Rozdíly mezi funkcí těchto žánrů v příslušných učebnicích vyplývají z rozdílných metodických přístupů, které jsou dány nebo doporučeny autory učebnic. Nicméně, učebnice podává učitelům ve výuce pouze pomocnou ruku, nedefinuje přesné metodické postupy, kterých by se měli učitelé striktně držet, proto je možné či dokonce nezbytné využít celkový potenciál žánrů ústní lidové slovesnosti, který tento jedinečný materiál skýtá pro výuku cizího jazyka.

6.5 Analyzované učebnice

Souhrnný přehled učebních souborů, které byly analyzovány v rámci výzkumného šetření diplomové práce, nabízí stručné a jasné seznámení se základními informacemi o publikacích, s obsahem učebních souborů, jejich cílovou skupinou a celkovou koncepcí učebnic, a tím možnost zhodnotit shody a rozdíly učebních souborů.

6.5.1 Učebnice *Klass!*

Učební soubor *Klass!* je tvořen třemi díly učebnic, které jsou zaměřeny na výuku ruského jazyka studentů středních škol. Každý díl učebnice odpovídá konkrétní jazykové úrovni žáků (A1, A2, B1) dle *Společného evropského referenčního rámce*.

Autor: N. Orlová, M. Vágnerová, M. Kožušková

Nakladatelství: Klett

Součástí prvního dílu souboru *Klass!* je:

1. učebnice
2. pracovní sešit (součást učebnice)
3. metodická příručka pro učitele na CD (doplňkové materiály, testy, klíč ke cvičením, klíč k testům)
4. 2 CD

Učebnice *Klass!* je věnována výuce současného ruského jazyka pomocí jazyka mladých lidí, kteří jsou hlavními průvodci studentů při osvojování ruského jazyka. Autorky učebnice kladou důraz především na rozvoj poslechu s porozuměním a rozvoj mluveného projevu, a zároveň podporují aktivní přístup žáků k učení cizímu jazyku.²

² *Klass!*. *Klett*. [online]. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.klett.cz/index.php?language=russian&csop=246&termek=1>

6.5.2 Učebnice *Pojechali*

Učebnicová řada *Pojechali* se zaměřuje na výuku ruského jazyka na základní škole a víceletých gymnáziích, a je tvořena šesti komplety učebnic *Pojechali 1-6*, které odpovídají příslušným jazykovým úrovním žáků (A1-B1/B2).

Autor: H. Žofková, K. Eibenová, Z. Liptáková, J. Šaroch

Nakladatelství: SPL – Práce

Součástí prvního dílu souboru *Pojechali* je:

1. učebnice
2. pracovní sešit
3. metodická příručka pro učitele
4. 1 CD

Učební soubor *Pojechali 1* navíc doplňují dvě publikace (*Čítanka 1*, *Zpěvník 1*), odpovídající jazykové úrovni A1, které obohacují výuku ruského jazyka původními ruskými texty a ruskými národními i umělými písněmi.

Učebnice *Pojechali* je přizpůsobena výuce ruského jazyka mladších žáků (žáků základních škol), kteří jsou provázeni výukou cizího jazyka formou hry a pohybu. Autoři učebnice kladou důraz především na osvojení komunikativních dovedností žáků a na výuku reálií prostřednictvím ruských říkanek, pohádek, písní, které jsou zároveň motivačním prvkem výuky ruského jazyka (Žofková, 2002, s. 4-5).

6.5.3 Učebnice *Raduga po-novomu*

Učebnice *Raduga po-novomu* představuje obnovenou a zdokonalenou verzi oblíbené učebnice *Raduga*, jejímž obsahem je výuka ruského jazyka žáků základních středních škol. Výuka ruštiny je rozdělena na pět dílu učebnic, které provázejí žáky studiem ruského jazyka od úrovně A1 po úroveň B1.

Autor: S. Jelínek, L. F. Alexejeva, R. Hříbková, H. Žofková

Nakladatelství: Fraus

Součástí prvního dílu souboru *Raduga po-novomu* je:

1. učebnice
2. pracovní sešit
3. metodická příručka pro učitele
4. 1 CD

Učebnice *Raduga po-novomu* klade důraz především na rozvoj všech řečových dovedností prostřednictvím navození běžných každodenních situací s užitím živého ruského jazyka. Učební soubor je rozšířen o výuku reálií, mezipředmětových vztahů a interkulturních souvislostí. Výuka je orientována na motivaci a aktivizaci žáků pomocí autentických textů a různorodých cvičení. Žáci jsou také vedeni k autonomnímu učení a sebehodnocení (Jelínek, 2007, s. 4-5).

6.5.4 Učebnice *Vremena*

Cílem učebnice *Vremena* je výuka ruského jazyka na úrovních A1, A2, B1 dle *Společného referenčního rámce* v souboru třech dílu učebnic, které jsou určeny výuce žáků druhého stupně základních škol, víceletých gymnázií a středních škol.

Autor: J. Chamrajeva, E. Ivanova, R. Broniarz

Nakladatelství: INFOA

Součástí prvního dílu souboru *Vremena* je:

1. učebnice
2. pracovní sešit
3. metodická příručka pro učitele
4. 1 CD

Koncepce učebnice *Vremena* je založena na efektivitě a zintenzivnění výuky ruského jazyka na základě opakování jednotlivých jazykových prostředků v širších kontextech a komunikačních situacích. Učebnice využívá komunikativní a aktivní přístup k výuce ruštiny, přičemž klade důraz mimo jiné na samostatné učení a rozvoj vlastního mluveného projevu v různých typech rozhovorů. Žáci jsou k výuce ruského jazyka motivováni především prostřednictvím ruských reálií (Chamrajeva, 2009, s. 4-5).

6.5.5 Učebnice současné ruštiny

Učebnice současné ruštiny je publikace, která je zaměřena na výuku ruského jazyka všech studentů (autoři neuvádějí cílovou skupinu uživatelů učebnice), zároveň je také doporučena pro samostatné studium ruského jazyka. Dva obsáhlé díly učebnice provádí zájemce o studium ruštiny od počáteční fáze až po osvojení jazyka úrovně B2-C1.

Autor: O. Belyntseva, A. Janek

Nakladatelství: Computer press

Součástí prvního dílu *Učebnice současné ruštiny* je:

1. učebnice
2. 4 CD

Učebnice současné ruštiny reprezentuje jiný způsob vyučování ruštině, ve smyslu výuky aktuálního (současného) ruského jazyka moderním způsobem. Koncept učebnice se opírá o osvojování a rozvíjení jazyka na základě každodenních situací, ve kterých by se studenti ruského jazyka mohli ocitnout. Učebnice je soustředěna na osvojení slovní zásoby a frází nezbytných pro užití ve výše zmíněných konverzačních situacích. Publikace je obohacena ruskými texty a úryvky děl spisovatelů klasické i současné ruské literatury (Belyntseva, 2009, s. 2-4).

7 Návrhy aktivit pro práci s ÚLS ve výuce ruského jazyka

Na základě prostudované odborné literatury byly vytvořeny návrhy aktivit pro práci s žánry ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka ve formě pracovních a metodických listů. Pracovní listy obsahují vybraný žánr ústní lidové slovesnosti, který je doprovázen úlohami a cvičeními zaměřenými na osvojování jazyka a kulturních specifik a souvislostí. Vypracované aktivity využívají postupů a cvičení popisovaných v teoretické části diplomové práce.

Jedná se o návrhy aktivit, jakým způsobem lze ve vyučovací hodině s žánry ústní lidové slovesnosti pracovat. Tato cvičení a úlohy jsou spíše návodem a inspirací pro učitele, jehož výuka se vždy odvíjí od jeho schopností, tvořivosti a osobních zkušeností. Učitel může dle svého uvážení zvolit pouze některá cvičení, kombinovat je, doplňovat, nebo využívat s odlišným účelem v závislosti na učebním plánu, cíli jednotlivé vyučovací hodiny, jazykových dovedností žáků a jejich zájmů.

Zařazení aktivit vychází taktéž ze základní struktury práce s textem, při které je třeba užít nejprve předtextových cvičení, jejichž cílem je uvést tematiku daného textu, upoutat pozornost žáků a motivovat je ke čtení textu. Poté následují cvičení při čtení textu, která kontrolují správnost porozumění textu, které je předpokladem pro plnění úloh a zadání. Práce s textem je doplněna o cvičení po čtení textu, která ověřují správnost čtení a propojují již nabitě znalosti žáků s daným textem (Vraštilová, 2014, s. 29-30).

7.1 Pracovní list 1

Репка

Посади́л дед ре́пку.
Вы́росла ре́пка больша́я пре́больша́я.
Поше́л дед рвать ре́пку. Тя́нет-потя́нет,
вы́тянуть не мо́жет.
Позва́л дед ба́бку.
Ба́бка за де́дку, де́дка за ре́пку, тя́нут-
потя́нут, вы́тянуть не мо́гут.
Позвала́ ба́бка вну́чку.
Вну́чка за ба́бку, ба́бка за де́дку, де́дка за
ре́пку, тя́нут-потя́нут, вы́тянуть не мо́гут.
Позвала́ вну́чка Жу́чку.
Жу́чка за вну́чку, вну́чка за ба́бку, ба́бка за
де́дку, де́дка за ре́пку, тя́нут-потя́нут,
вы́тянуть не мо́гут.
Позвала́ Жу́чка ко́шку.
Ко́шка за Жу́чку, Жу́чка за вну́чку, вну́чка за
ба́бку, ба́бка за де́дку, де́дка за ре́пку, тя́нут-
потя́нут, вы́тянуть не мо́гут.
Позвала́ ко́шка мы́шку.
Мы́шка за ко́шку, ко́шка за Жу́чку, Жу́чка за
вну́чку, вну́чка за ба́бку, ба́бка за де́дку,
де́дка за ре́пку, тя́нут-потя́нут – вы́тянули ре́пку.
(Žofková, 2002, s. 81)

(Hanšpachová, 2011, s. 13)

1. Посмотрите на картину. Что она изображает?

2. Слушайте внимательно сказку и напишите, кто пришёл деду помочь тянуть репку первым, вторым, третьим, четвертым и пятым.

3. Кто не помогал тянуть репку?

АЗЯЦ

ЛОВК

БОКАСА

СИЛА

ДЕДВЕМЬ

ОЗАК

ЦОВА

ШОКАК

ВОРОКА

КЫШМА

РОКОСЕНОП

4. Кто ещё может тянуть? Что ещё растёт в саду?

бабка, внучка, ...

5. Слушайте сказку и вместо пропусков напишите слова.

Посадила дед репку.

Выросла репка большая _____.

Пошёл дед _____ репку. Тянет-_____, вытянуть не может.

_____ дед бабу.

Бабу за деду, дед за репку, _____-потянут, вытянуть не могут.

6. Сиграйте диалог с одним характером сказки перед классом.

7. Напишите и расскажите классу сказку с точки зрения одного характера этой сказки.

7.2 Pracovní list 2

Волк и козлята

Жила-была коза с козлятами. Уходила коза в лес есть траву шёлковую, пить воду студёную. Как только уйдёт - козлятки запрут избушку и сами никуда не выходят. Вернётся коза, постучится в дверь и запоёт:

- Козлятушки, ребяташки!

Отпритесь, отворитесь!

Ваша мать пришла - молока принесла!

Козлятки отпрут дверь и впустят мать. Она их покормит, напоит и опять уйдёт в лес, а козлята запрутся крепко-накрепко. Волк подслушал, как поёт коза. Вот раз коза ушла, волк побежал к избушке и закричал толстым голосом:

- Вы, детушки!

Вы, козлятушки!

Отпритесь, отворитесь!

Ваша мать пришла - молока принесла!

Козлята ему отвечают:

- Слышим, слышим - да не матушкин это голосок!

Наша матушка поёт тонюсеньким голосом и не так причитает.

Вот приходит коза и стучится:

- Козлятушки, ребяташки!

Отпритесь, отворитесь!

Ваша мать пришла - молока принесла!

Козлята впустили мать и давай рассказывать, как приходил волк, хотел их съесть.

Коза накормила, напоила козлят и строго-настрого наказала:

- Кто придёт к избушечке, станет проситься толстым голосом да не переберёт всего, что я вам причитываю, - дверь не отворяйте, никого не пускайте.

Только ушла коза, волк опять шёл к избушке, постучался и начал причитывать тонюсеньким голосом:

- Козлятушки, ребяташки!

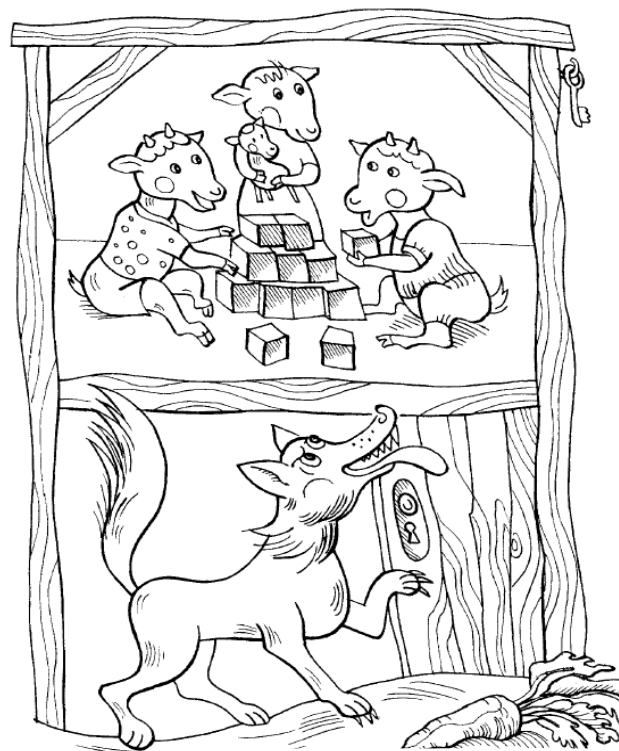
Отпритесь, отворитесь!

Ваша мать пришла - молока принесла!

Козлята отворили дверь, волк кинулся в избу и всех козлят съел. Приходит коза, но никто ей не отвечает. Видит - дверь открыта, вбежала в избушку - там нет никого. Как узнала коза о своей беде, как села она на лавку и начала горько плакать:

- Ох вы, детушки мои, козлятушки!

Начто отпиралися-отворялися,

(Hanšpachová, 2011, s. 49)

Злому волку доставались?

Услышал это волк, входит в избушку и говорит козе:

- Что ты на меня грешить? Не я твоих козлят съел. Полно горевать, пойдём лучше в лес, погуляем.

Пошли они в лес, а в лесу была яма, а в яме был огонь. Коза и говорит волку:

.....

(Eibenová, 2009, s. 21-22)

1. Какие (русские/чешские) народные сказки о животных вы знаете?

2. Какие животные выступают в народных сказках? Каким животным приписывают следующие человеческие качества?

хитрый как	медведь
голодный как	лиса
неуклюжий как	заяц
трусливый как	волк

3. Слушайте и изображайте действие сказки.

4. Изображайте определённое животное с помощью голоса в следующей сцене. Остальные отгадывают животное.

- Вы, детушки!

Вы, козлятушки!

Отпритесь, отворитесь!

Ваша мать пришла - молока принесла!

Козлята ему отвечают:

- Слышим, слышим - да не матушкин это голосок!

Это ты,!

5. Выберите одну сцену сказки, сделайте живой образ (замёрзните в одной сцене) и рассказывайте действие сказки перед и после этой сцены.

6. Волки и козлята - ролевая игра.

7. Что случилось в лесу? Напишите Ваш сценарий окончания сказки и сыграйте его перед классом.

7.3 Pracovní list 3

Блины́

Мы блины́ давно́ не е́ли,
Мы блино́чков захоте́ли.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!

Моя́ родна́я сестри́ца,
Блины́ печь ты масте́рица.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!

Раствори́ла на дрожжа́х –
Не уде́ржишь на вожжа́х.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!

В ка́дке но́вой раствори́ла,
Два часа́ блины́ всходи́ли.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!

Напекла́ она пое́сть,
Со́тни две наве́рно е́сть.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!

На подно́с блины́ кладёт
И сама́ гостя́м несёт.

Го́сти, будьте же здоро́вы,
Вот блины́ мои́ гото́вы.
Ой, блины́, блины́, блины́,
Ой, бли́ночки мои́!
(Eibenová, 2011, s. 41)

1. Какие слова связываются со словом блюдо?

2. Слушайте песню. Какие эмоции она вызывает?

3. Прочитайте и выберите правильный ответ.

Что это блины?

- а) традиционная русская игра
- б) традиционное русское блюдо
- в) традиционный русский танец

Что песня упоминает? Почему?

- а) рецепт
- б) письмо
- в) сценарий

4. Перескажите действие песни своими словами.

5. Попробуйте написать последующие стихи песни.

6. Пойте песню и при этом изображайте действие песни.

7.4 Pracovní list 4

- Привёт, Пáвeл! Дáвнó тeбя нe вíдeлa. Кáк твoй дeлá?

- Лúчшe нe спрáшивáй! Я чúвствóю сeбя *нe в свoей тарéлкe*.

1. Чтó тáкóe пoслóвицa? Кoгдá мы упoтрeбíм пoслóвицы в рéчи?

2. Прочítáйтe тeкст и обьяснíte знáчeниe рúсской пoслóвицы.

3. Выбeрíte прáвильнoe знáчeниe пoслóвицы.

а) чúвствoвáть сeбя плóхo, нeуóдно

б) стрáдáть oт гóлoдa

4. Сущeствúет этá пoслóвицa в чéшкoм языкé?

5. Привeдíte диáлoг, в кoтóрoм упoтрeбíte этú пoслóвицú в прáвильнoм знáчeнии.

6. Нaпишíte эти пoслóвицы нá чéшкoм языкé и срáвнíte их с рúскими пoслóвицáми. Мóжнo мéждy нíми нáйтí кáкиe-нíбúдь схóдствá? Кáк этó вoзмóжнo?

Дoвeрjáй, нo прoвeрjáй.

Ктó ищeт, всeгдá нáйдёт.

Вoт гдe сoбáкa зарытá!

Язык нá плeчé.

Пoдливáть мáслo в oгóнь.

Вoлкóв бoятсья – в лeс нe хoдítь.

(Demeneva, 2013, s. 41-43)

7.5 Metodický list 1

Pracovní list představuje návrh aktivit pro práci s ruskou lidovou pohádkou *Penka*, která je svým obsahem českým žákům velice blízká. Předpokladem plnění úloh a cvičení v pracovním listu je znalost zmíněné pohádky zprostředkovaná ve vyučovací hodině ruského jazyka. Aktivity jsou rozdělené do třech základních fází. Před samotnou prací s textem útvaru lidové slovesnosti jsou zařazeny předtextová cvičení, po kterých následují úkoly plněné při čtení textu a nakonec jsou zahrnuty aktivity po přečtení textu.

Předtextové cvičení:

Cvičení 1

První cvičení uvádí text pomocí zamýšlení žáků nad obrázkem s pohádky a vybízí k diskusi o žánru pohádky, nebo ruských a českých pohádkách.

Cvičení při textu:

Cvičení 2

Cvičení je založeno na dovednosti poslechu ruského jazyka a ověření jeho správnosti. Poslech může být následován taktéž čtením a poté hledáním správné odpovědi.

Cvičení 3

Cvičení rozvíjí slovní zásobu, která je uvedena v textu. Úkolem žáků je rozluštit názvy zvířat a rozhodnou, která z nich vystupují v pohádce.

Cvičení 4

Cvičení slouží k obohacení nebo opakování slovní zásoby a rozvoji paměti. Žáci postupně vymýšlí rozličné názvy zvířat nebo ovoce a zeleniny, které připojují již ke zmíněným výrazům.

Cvičení 5

Žáci poslouchají text pohádky a zapisují vynechaná slova, která mohou být předmětem opakování nebo obeznámení s různými formami slovesa.

Cvičení po textu:

Cvičení 6

Žáci samostatně nebo v párech vytváří rozhovory, které poté předvádí třídě.

Cvičení 7

Žáci píšou krátké varianty pohádky z pohledu vypravěče, kterým je jedna z postav pohádky.

7.6 Metodický list 2

Pracovní list je návrhem aktivit pro práci s ruskou lidovou pohádkou *Волк и козлята* se zaměřením na dramatizaci této pohádky. Předpokladem plnění úloh a cvičení v pracovním listu je znalost zmíněné pohádky zprostředkovaná ve vyučovací hodině ruského jazyka. Aktivity jsou rozdělené do třech základních fází. Před samotnou prací s textem útvaru lidové slovesnosti jsou zařazeny předtextová cvičení, po kterých následují úkoly plněné při čtení textu a nakonec jsou zahrnuty aktivity po přečtení textu.

Předtextové cvičení:

Cvičení 1

První cvičení uvádí text pomocí diskuze nad ruskými a českými pohádkami o zvířatech.

Cvičení 2

Vyústění společné diskuze vede ke cvičení přirovnávání lidských vlastností a zvířat, která jsou v lidových pohádkách nositeli vlastností člověka.

Cvičení při textu:

Cvičení 3

Cvičení rozvíjí dovednost poslechu a čtení. Učitel seznamuje žáky významem modře podtrhaných slov, přiřazuje k nim gesta a pohyby vyjadřující jednotlivá slova, která jsou během čtení textu demonstrována (dramatizována).

Cvičení 4

Cvičení slouží k rozvoji zvukové stránky jazyka. Úkolem žáků je přečíst a dramatizovat úryvek jako jim přiřazené zvíře pomocí správně užití intonace a tónu hlasu.

Cvičení po textu:

Cvičení 5

Žáci vybírají a předvádějí jednu scénu pohádky a vytvářejí živý obraz (zůstanou nehybně v dané scéně). Následně vypráví děj pohádky probíhající v živém obraze, přecházející a následující živému obraze.

Cvičení 6

Cvičení zaměřené na rozvoj řečových dovedností prostřednictvím dramatizace. Žáci jsou rozděleni na vlky a kůzlátka a vystupují v rolích těchto zvířat. Úkolem

žáků-vlků je přesvědčit žáky-kůzlátka, aby otevřela vrátka, ta jsou však obezřetná a nenechají se lehce obelhat.

Cvičení 7

Žáci domýšlí vlastní konec pohádky ve formě scénáře, který čtou třídě, nebo případně dramatizují. Ostatní žáci mohou hodnotit výkony žáků a vybrat nejlepší scénář, který může být námětem pro školní divadelní představení.

7.7 Metodický list 3

Pracovní list uvádí aktivity pro práci s ruskou lidovou písní *Блины*. Předpokladem plnění úloh a cvičení v pracovním listu je znalost zmíněné písně zprostředkovaná ve vyučovací hodině ruského jazyka. Aktivity jsou rozdělené do třech základních fází. Před samotnou prací s textem útvaru lidové slovesnosti jsou zařazeny předtextová cvičení, po kterých následují úkoly plněné při čtení textu a nakonec jsou zahrnuty aktivity po přečtení textu.

Předtextové cvičení:

Cvičení 1

První cvičení uvádí téma písně prostřednictvím myšlenkové mapy, která může být vytvořena samostatně žáky a následně společně třídou na tabuli.

Cvičení 2

Žáci poslouchají píseň, zaměřují se na melodii a poté společně diskutují o pocitech, které píseň vyvolává, a možnostech tematiky písně.

Cvičení při textu:

Cvičení 3

Žáci na základě poslechu (čtení) vybírají správnou odpověď na otázku. Cvičení vybízí ke stručnému představení národního jídla učitelem, nebo případně přípravy tohoto pokrmu.

Cvičení 4

Cvičení slouží k ověření správnosti porozumění písni. Žáci převyprávějí děj písně vlastními slovy.

Cvičení po textu:

Cvičení 5

Cvičení rozvíjí dovednost písemného projevu a tvořivosti. Úkolem žáků je napsat ve verších pokračování písně (příběhu). Žáci pracují samostatně, v párech nebo ve skupinách. Výsledkem může být společné vytvoření několika dalších slok písně.

Cvičení 6

Třída vytváří drobné představení, ve kterém žáci při společném pěnění (případně čtení) demonstrují (dramatizují) děj písně.

7.8 Metodický list 4

Pracovní list uvádí aktivity pro práci s ruskou lidovým příslovím. Předpokladem plnění úloh a cvičení v pracovním listu je uvedení a seznámení s příslovím ve vyučovací hodině ruského jazyka. Aktivity jsou rozdělené do třech základních fází. Před samotnou prací s textem útvaru lidové slovesnosti jsou zařazeny předtextová cvičení, po kterých následují úkoly plněné při čtení textu a nakonec jsou zahrnuty aktivity po přečtení textu.

Předtextové cvičení:

Cvičení 1

První cvičení představuje diskuzi na téma významu přísloví.

Cvičení při textu:

Cvičení 2

Cvičení uvádí přísloví v textu, který je nutností pro porozumění významu přísloví. Žáci se po přečtení textu snaží domyslet význam zvoleného přísloví. V případě obtížnosti určení významu přísloví žáci mohou využít výběru z variant ve cvičení 3.

Cvičení 3

Žáci se na základě kontextu rozhodují pro význam daného přísloví.

Cvičení po textu:

Cvičení 4

Cvičení slouží k propojení znalostí českých přísloví se zadaným textem (příslovím) a vybízí k diskuzi o užívání přísloví a znalosti dalších přísloví.

Cvičení 5

Cvičení rozvíjí dovednost užití přísloví v běžné komunikaci. Žáci samostatně nebo v párech vytváří dialogy s užitím přísloví ve správném významu.

Cvičení 6

Žáci si ověřují znalost českých přísloví, které aplikují na ruská lidová přísloví, která jsou českým příslovím velice podobná. Cvičení vybízí k hledání shod a rozdílů českých a ruských cvičení a k uvědomění si blízkosti obou národů. Učitel může práci doplnit stručným výkladem o blízkosti slovanských jazycích.

Závěr

Diplomová práce byla věnována tématu ústní lidové slovesnosti z hlediska jejího přínosu a metodických možností jejího užití ve vyučování ruskému jazyku. Úkolem práce bylo podat charakteristiku metodických postupů využití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka, a zjistit, jaké žánry ústní lidové slovesnosti jsou začleněny v současných učebnicích ruského jazyka a jakou funkci v těchto publikacích plní. Z analýzy odborné literatury vyplývá význam využití tradičních žánrů ústní lidové slovesnosti pro osvojování ruského jazyka, především pro utváření kulturních souvislostí, propojení jazyka a kultury, aktivizace a motivace žáků ke studiu cizího jazyka, rozvoj paměti, jednodušší zapamatování slov a výrazů, osvojování řečových kompetencí i jazykových prostředků.

Podrobné informace vedoucí k dosažení stanoveného cíle byly získány v odborných metodických zdrojích, ve kterých autoři překládají různé didaktické postupy uvedení a práce s žánry ústní lidové slovesnosti, jež mohou učitelé ruského i jiného cizího jazyka následovat nebo se jimi mohou pro svou práci ve vyučovací hodině inspirovat.

Zjišťování poznatků o zařazení ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruského jazyka bylo provedeno prostřednictvím výzkumného šetření orientovaného na obsahovou analýzu vybraného souboru učebnic ruštiny pro základní a střední školy. Výsledky výzkumné sondy provedené v rámci diplomové práce ukazují celkově omezený výskyt žánrů ústní lidové slovesnosti a poměrně nízkou frekvenci zařazených žánrů ústní lidové slovesnosti do obsahu učiva vybraných učebnic. Výraznější vyšší frekvenci a různorodost žánrů ústní lidové slovesnosti vykazuje učebnice, která je jako jediná z vybraného souboru učebnic výzkumného šetření zaměřená na výuku ruského jazyka žáků základních škol. Jednotlivé učebnice ruského jazyka se navzájem odlišují ve výběru konkrétních žánrů ústní lidové slovesnosti i rozdílnou frekvencí výskytu dílčích příkladů těchto žánrů.

Výzkumné šetření dále zkoumalo funkce ústní lidové slovesnosti v učebnicích ruštiny z hlediska zařazení útvarů ústní lidové slovesnosti do obsahu učebnice s cílem osvojování jazykových prostředků nebo řečových dovedností.

Z výsledků výzkumné sondy z hlediska funkce žánrů ústní lidové slovesnosti vyplývá relativní shoda užití jednotlivých žánrů ve vybraném souboru učebnic. Většina zkoumaných učebnic začleňuje žánry ústní lidové slovesnosti za účelem užití těchto útvarů jako prostředku komplexního osvojování a rozvíjení jazyka jak z pohledu jazykových prostředků – výslovnosti, slovní zásoby, gramatiky a pravopisu, tak po stránce řečových dovedností – poslechu, čtení, psaného a mluveného projevu.

Diplomovou práci doplňují návrhy aktivit pro práci s útvary ústní lidové slovesnosti ve výuce ruštiny ve formě pracovních a metodických listů, které byly vytvořeny na základě důkladného prostudování dostupné odborné literatury, a které využívají postupů a cvičení popisovaných v těchto zdrojích. Pracovní listy obsahují vybraný žánr ústní lidové slovesnosti, který je doprovázen úlohami a cvičeními zaměřenými na osvojování kulturních specifik a souvislostí, rozvoj řečových dovedností a jazykových prostředků.

Při zpracování diplomové práce se vyskytl problém nedostatku monografických publikací zaměřených na problematiku užití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského nebo jiného cizího jazyka. Z tohoto důvodu bylo pro teoretická východiska práce užito především odborných článků v metodických časopisech, některých didaktik ruského nebo cizího jazyka, které se částečně zabývaly danou tematikou, případně dalších odborných publikací.

Získaná zjištění využitelnosti ústní lidové slovesnosti pro výuku cizího jazyka jsou přínosná v první řadě pro učitele ruského nebo i jiného cizího jazyka, kteří prostřednictvím tradičních žánrů ústní lidové slovesnosti mohou oživit vyučovací hodinu a zároveň u žáků efektivně rozvíjet řadu dovedností, schopností a kompetencí. Představení poznatků teoretické části a empirického šetření diplomové práce vybízí k rozšíření užití žánrů ústní lidové slovesnosti v současných učebnicích ruského jazyka, využití celkového potenciálu těchto žánrů pro výuku cizího jazyka, případně vytvoření ucelené souhrnné monografie metodicky zpracovávající užití ústní lidové slovesnosti ve výuce ruského jazyka.

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

1. BELYNTSEVA, Olga, Adam JANEK a Julija MAMONOVA. *Učebnice současné ruštiny: Učebnik sovremennogo ruskogo jazyka*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, ISBN 978-80-251-2596-0.
2. CHAMRAJEVA, Jelizaveta, Elza IVANOVA a Renata BRONIARZ. *Vremena 1: kurz ruského jazyka pro začátečníky : pro 2. stupeň základních škol, víceletá gymnázia a střední školy*. Dubicko: INFOA, 2009, 3 sv. ISBN 978-80-7240-663-0.
3. JELÍNEK, Stanislav. *Raduga po-novomu*. 1. vyd. Praha: Fraus, 2007, 128 s. ISBN 978-80-7238-659-8.
4. ORLOVOVÁ, Natalie, Marta VÁGNEROVÁ a Miroslava KOŽUŠKOVÁ. *Klass! 1: ruština pro střední školy : učebnice*. 1. vyd. Praha: Klett, 2010, 2 sv. ISBN 978-80-7397-032-1.
5. ŽOFKOVÁ, Hana. *Pojechali: ruština pro základní školy : učebnice*. 1. vyd. Ilustrace Lucie Lomová. Praha: SPL - Práce, 2002, 91 s. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-86490-29-7.

Sekundární zdroje

1. AKIŠINA, A. A. *Učimsja učit': dlja prepodavatelja ruskogo jazyka kak inostrannogo*. Moskva: Russkij Jazyk, Kursy, 2004, 256. ISBN 58-833-7044-6.
2. ANIKIN, Aladimir Prokop'jevič. *Russkije poslovice i pogovorki*. Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1988, 431 s. Klassiki i sovremenniki. Russkaja klassičeskaja literatura. ISBN 5-280-00027-2.
3. BARSUKOVA-SERGEJEVA, O.M. Русская народная сказка как инструмент формирования коммуникативной компетенции

- иностранных учащихся. *Russkij jazyk za rubežom*, 2013, roč. 47, č. 4, s.28-35.
4. BEJENARI, O.A. Играем в театр по-русски. *Russkij jazyk za rubežom*, 2014, roč. 48, č. 6, s. 104-106.
 5. BRADLEY, Darcy H. Nursery Rhymes as a Vehicle for Teaching English as a Foreign Language. *International Journal of Literature and Arts*, 2014, Vol. 2, No. 3, pp. 84-87.
 6. ČIČEROV, Vladimir Ivanovič. *Russkoje narodnoje tvorčestvo*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1959. 522 s.
 7. DEMENEVA, K.A. Пословицы и поговорки на уроках РКИ. *Russkij jazyk za rubežom*, 2013, roč. 47, č. 6, s. 38-44.
 8. DRUMJA, L. Фольклор в обучении русскому языку. *Russkij jazyk za rubežom*, 1994, roč. 28, č. 4, s. 121-124.
 9. EIBENOVÁ, Klaudia a Hana ŽOFKOVÁ. *Pojechali: čítanka 1 : A1 - čítanka ruských textů pro začínající čtenáře mladšího a středního školního věku základní školy a nižších ročníků víceletých gymnázií*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2009, 103 s. ISBN 978-80-7361-060-9.
 10. EIBENOVÁ, Klaudia a Hana ŽOFKOVÁ. *Pojechali: zpěvník 1 : [A1] - hry, chorovody, písně : sborník ruských dětských lidových her a tanců, jednoduchých popěveků, lidových a umělých písní pro začínající výuku ruštiny mladšího školního a středního školního věku základní školy a nižších ročníků víceletých gymnázií*. 1. vyd. Úvaly: ALBRA, 2011, 1 zpěvník (63 s.). ISBN 978-80-7361-066-1.
 11. FEJFAROVÁ, Pavla. *Dramatická výchova ve výuce anglického jazyka*. Praha, 2014. 228 s. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze.
 12. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

13. HANŠPACHOVÁ, Jana a Zuzana ŘANDOVÁ. *Pohádková angličtina: [dramatizace pohádek v angličtině a hry s nimi]*. Vyd. 2. Ilustrace Eva Vogelová. Praha: Portál, 2011, 119 s. ISBN 978-80-262-0046-8.
14. HENDRICH, Josef et al. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 498 s.
15. JEHLÍKOVÁ, Šárka. *Využití písně v hodině anglického jazyka: k aktivizaci a motivaci žáků ve vyučování*. Hradec Králové: Krajský pedagogický ústav, 1990.
16. Klass!. *Klett*. [online].[cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.klett.cz/index.php?language=russian&csop=246&termek=1>
17. KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, 196 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-174-4.
18. KOMENSKÝ, Jan Amos. *Škola na jevišti*. Praha: KOMENIUM, 1947, 119 s.
19. LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika*. Bratislava: Smena, SÚV SZM, 1982. 263 s.
20. LICHAČEVA, A.V. Если из песни выкинуть слово. *Russkij jazyk za rubežom*, 2003, roč. 48, č. 2, s. 54-57.
21. LITVIŠKO, O.A. Взаимосвязь музыкального и языкового обучения в русской зарубежной школе. *Russkij jazyk za rubežom*, 2009, roč. 43, č. 6, s. 76-80.
22. MAGLIOCCO, S. (1992). Folklore and Language Teaching: Preliminary Remarks and Practical Suggestions. *Italica*, 69(4), s. 451-465.
23. MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. 10. vyd. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2005, 153 s. ISBN 80-901660-6-7.

24. MATRUSOVA, A.N. Язык песни: славянская коммуникативная парадигма. *Russkij jazyk za rubežom*, 2014, roč. 48, č. 6, s. 73-78.
25. MORGAN, Norah a Juliana SAXTON. *Vyučování dramatu: hlava plná nápadů*. Vyd. 1. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2001, 250 s. ISBN 80-901660-2-4.
26. NEČASOVÁ, Pavla. Úloha reálií ve výuce cizím jazykům. *Cizí jazyky*, 2003/2004, roč. 47, č. 3, s. 88-90.
27. ПОТАПЕНКО, Т.А. Песни к детским мультипликационным и игровым фильмам в обучении русскому языку как иностранному. *Russkij jazyk za rubežom*, 2003, roč. 37, č. 4, s. 68-73.
28. PURM, Radko, Stanislav JELÍNEK a Josef VESELÝ. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, 250 s. ISBN 80-7041-174-0.
29. RICHTEREK, Oldřich. *Úvod do studia ruské literatury*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. 183 s.
30. САВЧЕНКО, Е.О. Учебные стихи как средство активизации познавательной деятельности учащихся на начальном этапе обучения русскому языку. *Russkij jazyk za rubežom*, 1993, roč. 27, č. 4, s. 48 -51.
31. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. 1. české vyd. Editor Hana Džiková. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, 267 s. ISBN 80-244-0404-4.
32. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, Alena TICHÁ a Věra BUREŠOVÁ. *Písničky a jejich dramaturgii*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 154 s. ISBN 80-7178-477-X.
33. ТРОФИМОВА, G.N. О пользе пения на уроке. *Russkij jazyk za rubežom*, 2001, roč. 35, č. 1, s. 23-25.

34. TRYGUB, I.S. Русские народные сказки в обучении РКИ младших школьников. *Russkij jazyk za rubežom*, 2006, roč. 40, č. 4, s. 57-64.
35. UTLEY, Francis Lee. Folk Literature: An Operational Definition. *Journal of American Folklore*. 1961, roč. 74, č. 293, s. 193-206.
36. VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 352 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.
37. VASILENKO, V.A. *Современный русский фольклор: Об изучении современного детского фольклора*. Moskva: Nauka, 1966, 254 s.
38. VRAŠTILOVÁ, Olga a Michal PIŠTORA. *Čítanka textů pro podporu čtenářské gramotnosti v angličtině*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 109 s. ISBN 978-80-7435-488-5.

Seznam tabulek

<i>Tabulka č. 1: Klass! 1</i>	44
<i>Tabulka č. 2 Pojehali 1</i>	45
<i>Tabulka č. 3 Raduga po-novomu 1</i>	48
<i>Tabulka č. 4 Učebnice současné ruštiny</i>	49
<i>Tabulka č. 5 Vremena 1</i>	50
<i>Tabulka č. 6 Souhrnné výsledky empirického šetření</i>	52
<i>Tabulka č. 7: Klass! 1</i>	55
<i>Tabulka č. 8: Pojehali 1</i>	56
<i>Tabulka č. 9: Raduga po-novomu 1</i>	58
<i>Tabulka č. 10: Učebnice současné ruštiny</i>	59
<i>Tabulka č. 11: Vremena 1</i>	60
<i>Tabulka č. 12: Souhrnné výsledky zkoumání funkce útvarů ÚSL</i>	62